

VERESS D. CSABA

VESZPRÉM MEGYEIEK A DONI FRONTON. I. RÉSZ

I. rész

A MOZGÓSÍTÁSTÓL A DON MENTI ÁLLASHARCOKIG.
(1942. február 24—szeptember 18.)

A mozgósítástól a Tyim-i áttörésig (1942. február 24—június 28.)

A Horthy-kormány 1941 végén úgy vélte, hogy eleget tett szövetségi kötelezettségeinek azzal, hogy a szovjet hadsereg ellen harcbavetette a német haderő oldalán a Kárpát-csoport másfél hadtestét az 1941. június 27-i hadüzenet követően. A Kárpát-csoport 1941 decemberi hazatérése után alig egy hónappal, 1942 januárjában a német politikai és katonai vezetés újabb és nagyobb magyar katonai erők frontra szállítását követelte a magyar kormánytól (a már kinnlévő öt megszálló gyalogdandár mellé.) Ennek nyomán, 1942. február 24-én elrendelték a 2. magyar hadsereg mozgósítását: a szombathelyi III., a pécsi IV. és a miskolci VII. hadtestek parancsnokságai alatt kilenc gyalogos- és egy páncélos hadosztály felállítását kezdték meg.

Veszprém vármegye hadköteles férfi lakossága zömében a szombathelyi III. hadtestnek alárendelt soproni 7. könnyű hadosztály (pk.: vitéz László Dezső vezérőrnagy) állományába került:

4. gyalogezred (pk.: Horváth ezredes, Sopron):

4/I. zászlóalj (pk.: Csoknyay Pál ezredes, Sopron, 48-as laktanya): Sopron vármegye csornai és kapuvári járások,

4/II. zászlóalj (pk.: Fehér Ernő alvezredes, Sopron, 18-as laktanya), Veszprém vármegye pápai járása,

4/III. zászlóalj (pk.: Pöry Imre alvezredes, Veszprém, Szent László laktanya, Veszprém „házi zászlóalja),

35. gyalogezred (pk.: Bánky Rezső alvezredes, Szombathely):

35/I. zászlóalj (Szombathely) és 35/II. zászlóalj (Körmeny),

34/III. zászlóalj (pk.: Simor Ferenc őrnagy, Veszprém, Davidikum, a 4/III. zászlóalj ikerzászlóalja.)

Számos Veszprém megyei szolgált a 7. könnyű hadosztály soproni 7. tábori tüzérezredének I. és II. osztályában, a 7. gépvontatású légvédelmi géppágyús ütegnél, a 7. légvédelmi géppuskás-században és a 7. csapatvonat ellátó, szállító és egészségügyi alakulatainál.

Sok Veszprém megyei teljesített szolgálatot a 2. magyar hadseregnek alárendelt 1. repülőcsoport 4. önálló bombázóosztályában is, melyet — még az 1941 júliusában a frontra vezényelt 3. szombathelyi — és 4. veszprémi bombázórepülő-ezredek maradványaiából szerveztek meg. Az osztály a 4/1. „Boszorkány” bombázórepülő-századból és egy üzemi századból állt.

A 2. magyar hadsereg (pk.: Jány Gusztáv vezérezered) kiszállítása a szovjet frontra 1942. április 12-én kezdődött meg. Az első vasúti szállítási lépcsőben a hadsereparancsnokság, a hadseregvonat, a szombathelyi III. hadtest parancsnoksága (pk.: Domaniczky Ödön altábornagy), valamint a hadtestnek alárendelt komáromi 6., soproni 7. és nagykanizsai 9. könnyű hadosztályok, továbbá a pécsi IV. hadtest közvetlenek indultak el.

A soproni 4. gyalogezred I. és II. zászlóaljai 1942. április 17-én indultak a frontra — ünnepélyes búcsúztatás után — a soproni GYSEV-pályaudvarról. A veszprémi 4/III. zászlóalj április 24-én indult a frontra. A „Veszprémvármegye” c. hetilap rövid riporttal búcsúzott a csapatoktól: „Mámoros harci kedvvel előre a Hadúr parancsára! E szavakkal mondott köszönetet az elhangzott üdvözlésekért és mondott búcsút zászlóalja nevében vitéz Pöry Imre alvezredes, a szovjet harctérre induló házi zászlóaljunk parancsnoka. A veszprémi zászlóalj pénteken (ápr. 24.) déli 12 órakor sorakozott fel a Szent Imre téren (a mai megyei pártbizottság, Hotel Veszprém területén — V. D. Cs.), hogy búcsút mondjon az itthon maradottaknak.

Az ünnepségen a hatóságoknak és hivataloknak dr. Mesterházy Ferenc főispánnal az élen megjelent képviselőin kívül nagyszámú közönség vett részt. Az ünnepi beszédet dr. Czapik Gyula megyéspüspök mondta. A hatóságok képviselőiben dr. Nagy László polgármester búcsúzott el honvédeinktől, akiket Sárosy Ödön alezredes, mint állomásparancsnok köszöntött. Az üdvözléseket a búcsúzó zászlóaljparancsnok közvetlen szavakkal köszönte meg. A búcsúbeszéd után ima és díszfelvonulás következett. A jelenlévő nagy tömeg könnyes szemmel figyelte remek honvédeink minden mozdulatát. A katonák pompás felszerelésükkel és megjelenésükkel lelkesítő képet nyújtottak. Honvédeink sapkája mellett virág ékeskedett, a hozzátartozók szeretetének legszebb szimbólumaként. Isten kegyelme és mindnyájunk féltő szeretete kíséri őket diadalmas útjukon!” Két nappal később, április 26-án, vasárnap délután indult el a veszprémi 34/III. zászlóalj, melyet ugyancsak a „Veszprémvármegye” búcsúztatott: „Újabb csapatok indultak a hét elején... Ezeknek a honvédeknek ünnepélyes búcsúztatója vasárnap délután volt ugyancsak a Szent Imre téren, ahová most is nagyszámú közönség sereglett egybe... (A búcsúbeszéd után) Simor Ferenc őrnagy, zászlóaljparancsnok köszönte meg katonái nevében a meleg búcsúszavakat... 'Csak ezt a szót fogjuk ismerni' — mondta — 'Előre! Isten minket úgy segéljen!'”

A vasúti szállításoknál a szerelvények (az akkor magyar fennhatóság alatt álló) Érsekújvártól É-ra lépték át az országhatárt, majd a Jablonkai-hágón át a Bohumin—Oderberg, Krakko—Lemberg, Tarnopol, Breszt, Gomel, Brjanszk közti vasútvonalon érték el április 20 és május 8 között Orjol városát. Az „Ilona” fedőnevű vasúti szállítás vonatszerelvényein érkező csapatok Orjolban rakodtak ki, s itt már jól hallották a mintegy 15

km-re zajló harcok ágyúdörgését. A III. hadtest parancsnoka Orjolban kapta meg a 2. német hadsereg parancsát. Ennek értelmében a hadtest elsőnek beérkező részei – azaz a hadtest törzs és közvetlenjei, továbbá a 7. könnyű hadosztály 4. és 35. gyalogezredei, a 7. tábori tüzérezred, stb. – az Orjol–Kurszk közti vasútvonal normál nyomtávú átépítéséig – Orjolben maradtak, s az Orjol–Krom közti út mentén helyezkedtek el. A vasútvonal átépítése után, május 2-tól a 7. könnyű hadosztály folyamatosan beérkező csapatait Orjoltól – az attól kb. 130 km-re délre fekvő – Kurszk városába szállították vasúton. Kurszkban kapták az újabb német parancsot, hogy a folyamatosan beérkező III. hadtest 6., 7. és 9. könnyű hadosztályai a Kurszktól délkeletre 60–100 km-re kiépített német téli állásokba vonulnak, s leváltják az ott levő német csapatokat. A mielőbbi átcsoportosítást indokolta az is, hogy az Orjol körüli falvakban beszállásolt magyar csapatok között tifusz-járvány ütötte fel a fejét. A 7. könnyű

hadosztálynál volt a legtöbb megbetegedés: néhány nap alatt 17 katonára halt meg. A május 8-án megindított felvonulás idején a III. hadtest parancsnoksága a Kurszktól 40 km-re K-re levő Beszegyino községbe települt. A felvonulás kezdetén – még Kurszkban – a veszprémi 34/III. zászlóalj parancsnoka, Simor Ferenc őrnagy idegösszeroppanást kapott, s a zászlóalj parancsnokságát Klestinszky Tibor őrnagy vette át.

A 2. magyar hadsereg, amely ekkor még csak a III. hadtestből állt, egy 60 km-es szakaszt vett át a 4. német páncélos hadsereg és 6. német hadsereg között, Scsigri és Korovino települések között. A 2. magyar hadsereg északi – bal – szárnyát a VII. német hadtest (és a komáromi 6. könnyű hadosztály) képezte Scsigri és Nyizs között, a szombathelyi III. hadtest másik két hadosztálya ettől D-re helyezkedett el: a hadsereg középső szakaszán (Nyizs DK.–Rozsgyesztvenszkoje között) volt a nagykanizsai 9. könnyű hadosztály, a déli – jobb – szárnyon (Rozsgyesztvenszkoje és Korovino között) pedig a soproni 7. könnyű hadosztály vonult fel.

Mindkét hadosztály német csapatokat váltott le, s azoknak téli állásait vette át: a 9. könnyű hadosztály a német 16. gépesített-hadosztály, a

7. könnyű hadosztály pedig a német 88. gyaloghadosztály Gollwitzer-csoportjának (442., 245. gyalogezredek) állásait foglalta le.³

A Kurszktól DK-re 60–100 km-es távolságra menetelő magyar csapatokat szakadatlan szovjet vadász-, csata- és bombázórepülőgép támadások érték. A veszteségek már ekkor jelentősek voltak, mert légvédelmi elhárítás alig volt, s az 1. repülőcsoport vadász kötelékei sem érkeztek még ki a frontra. A légvédelmi tüzérség hiánya mellett a III. hadtest csapatai komolyabb páncélelhárító fegyverzetrel sem rendelkeztek. A május 3–4-i tárgyalásokon a 2. magyar hadsereg megbízottja szövegeltette, hogy „... a III. hadtestnél ... a 37 mm-es páncéltörő ágyúkkal a közepes- és nehéz orosz harcokcsikkal szemben védtelen a hadtest, tehát lelkiismeretlenség volna, ha ebbe belenyugodnánk!” Miután a magyar hadseregparancsnokság német rohamlővegeket kért, a német „Dél” hadseregcsoporthoz vezérkari főnöke közölte, hogy német rohamlővegeket nem tudnak adni, mert olyanok a német gyalogezredeknel sincsenek!⁴

A soproni 7. könnyű hadosztály 1942. május 12-re elfoglalta a német Gollwitzer-csoport téli – kiépített – védőállásait a Rozsgyesztvenszkoje és Korovino–Szolznevo (Szejm folyó)

1. ábra. Egy ütegparancsnok jelentést tesz Rakovszky vezérőrnagynak (1942. jún. 27.) Hadtörténeti Múzeum gyűjteményéből.

közi szakaszon. A hadosztály É-i – bal – szárnyán a 35. gyalogezred három zászlóalja foglalt állást Rozsgyesztvenszkoje és Kamenski D szakaszon: északon (Chonok–Terehovka faluk között) a 35/II. zászlóalj, középtűt (Terehovka–Jefromisovszk faluk között) a 35/I. zászlóalj, déli szárnyon (Jefromisovszk–Kamenski faluk között) pedig a veszprémi 34/III. zászlóalj rendezkedett be védelemre. Jefromisovszk falunál a 9. század, attól D-re – a 220 magassági pontig a 7. század, a 220 mp-től DDNy-ra a 4. század védett (mögöttük – az Oroszerdőnél – a 7. tábori tüzérezred 7/4. ütege volt tüzelőállásban.) A magassági ponttól DNy-ra – a Bikaerdő K-i szélén, illetve Kamenski falu K-i szélén a 8. század volt állásban, a 7. tábori tüzérezred 7/3. és 7/7. ütegeivel megerősítve.

A magyar csapatok előtt 2–4 km-es senki földje húzódott – azon Sztarodubsevo faluval, valamint a Gulaerdővel és a Háromágú erdővel. Ettől K-re – a Lescsinka-patak mögött húzódtak a szovjet 212. lövészadosztály 692/II. és 692/I. zászlóaljai védőállásai.

2. ábra. Előnyomuló magyar gyalogság. (1942. május–június.) Hadtörténelmi Múzeum gyűjteményéből.

A hadosztály D-i – jobb – szárnyán (Kamenski D és Korovino faluk között) foglalt állást a 4. gyalogezred három zászlóalja. Az É-i szárnyon a 4/I. zászlóalj helyezkedett el: a 2. század Kalinov falu ÉK–K–DK-i szélén foglalt állást, tőle DNy-ra volt az 1. század, mögöttük a Ket-tőserdőben pedig a 3. század. Tőlük Ny-ra, a Hármaserdő D–DNy-i szélén volt tüzelőállásban a soproni 7/II. tábori tüzérosztály 7/3. ütege 4 db 14.M. 150 mm-es tarackkal és a győri 5/II. tábori tüzérosztály 5/7. ütege 4 db 14.M. 150 mm-es tarackkal. A D-i szárnyon volt védelemben a 4/II. zászlóalj: a 232.8 hárp-tól D-re a 6. század és a győri 5/II. tüzérosztály 5/6. ütege védett 4 db 14.M. 150 mm-es tarackkal. A háromszögletési pont és Gridasovo falu között a 4. század helyezkedett el a soproni 7/I. tábori tüzérosztály 7/2. ütegeinek 4 db 37.M. 105 mm-es tarackjával megerősítve. Ettől DNy-ra húzódott a Szejm folyó, túlsó partján Makszimovo faluval: itt összpontosult mint hadosztálytartalék a veszprémi 4/III. zászlóalj és a hadosztályközvetlen géppuskaszázad. A 7. könnyű hadosztály harcálláspontja (pk.: v. László Dezső vezérőrnagy) – a 4/II. zászlóalj mögött levő – Sumakovo községben települt. A 4. gyalogezred

D-i szomszédja a német 217. gyalogezred volt.

A 4. gyalogezreddel szemben is 3–4 km széles senki földje húzódott, számos erdőfolttal: a Kalinov-erdővel, a Hosszúerdővel, a Kunyhóerdővel, a Négyezőgerdővel, a Csülökerdővel, a Kutyaerdővel, a Lépcsőerdővel, stb. Általában ezeknek nyugati – a magyar csapatokkal szembeni – szegélyén húzódtak a szovjet 212. lövészadosztály 669. lövészrezredének századerejű támpontjai. (Lásd: 1. sz. vázlatot.)⁵

A védelmi állásokat elfoglaló magyar csapatok fegyverzete megfelelt a kor színvonalának. A 4. és 35. ezred parancsnokainak közvetlen alárendeltségében volt egy-egy aknavető-század 8–8 db 36/39.M. 81mm-es aknavetővel, egy-egy gépkocsizó géppuskaszázad 12–12 db 7/31.M. Schwarzlose-géppuskával, egy-egy kísérő tábori ágyús üteg 4–4 db 5/8.M. 80 mm-es tábori ágyúval, egy-egy páncéltörő ágyús század: 1. szakaszában 2 db 38.M. 50 mm-es német-, 2., 3. és 4. szakaszában 2–2 (összesen 6 db) 36.M. Skoda 37 mm-es páncéltörő ágyúval, egy-egy árkászszázad 1–1 db jugoszláv zsákmányolt golyószóróval, egy-egy híradószakasz, valamint egy-egy ezredgyorsartalék-csoport: 1–1 kerékpárosszakasz és 1–1 lovasszakasz 3–3 db

31.M. golyószóróval. Egy gyalogezredben – a raj-, szakasz-, század-, zászlóalj- és ezred tisztjeinél – összesen volt még kb. 160 db német 40.M. Schmeisser 9 mm-es géppisztoly.

A zászlóaljak egyenként 3–3 puskás- és 1–1 géppuskásszázadból álltak. Egy puskásszázad tüzereje: 150 db 31.M. és 35.M. 8 mm-es gyalogsági ismétlőpuska, 12 db 31.M. golyószóró, 2 db 36.M. 20 mm-es nehézpuska, 2 db 39.M. 50 mm-es gránátvető volt. A géppuskásszázad tüzereje: egy géppuskásszakasz volt 12 db 7/31.M. Schwarzlose géppuska (korszerűtlen vízhűtéssel), egy aknavetőszakasz 4 db 36/39.M. 81 mm-es aknavetővel és egy páncéltörőágyúszakasz volt 4 db 36.M. Skoda 37 mm-es páncéltörő ágyúval.

Hadosztályközvetlen volt: a 7. tábori tüzérezred I. és II. osztálya: a 7/2. és 7/3., valamint a 7/4. és 7/7. ágyús ütegekkel. A 7/2. üteg 4 db 37.M. 105 mm-es könnyű tarackkal, a 7/3., 7/4. és 7/7. ütegek pedig 4–4 db 14.M. 100 mm-es és 14/39.M. 150 mm-es tarackkal volt felszerelve. A 7. gépvontatású légvédelmi géppuska-üteg 6 db 36.M. 40 mm-es géppuska-üteggel, a 7. légvédelmi géppuskásszázad pedig 10 db 7/31.M. géppuskával rendelkezett. (Ezek diszlokációja ismeretlen.) A 7. huszárszázad – 4. gyalogezred mögött – Szobacsevszka községben – összpontosult.

A hadtestközvetlenk – két közepes tarackos tüzérosztály, egy légvédelmi tüzérosztály, egy kerékpároszászlóalj – szerepe a 7. könnyű hadosztály sávjában ismeretlen.⁶ A hadosztály sávjába vezényelt győri 5/II. tábori tüzérosztály 6. és 7. ütege – 4–4 db 150 mm-es tarackkal – eredetileg a nagykanizsai 9. könnyű hadosztálynál volt, átvezénylésének körülményei ismeretlenek.

Május 12–30 között a 7. könnyű hadosztály sávjában jelentősebb események nem történtek. Mindkét fél kölcsönös harcfelderítést végzett. Említésre méltó a 4/II. zászlóalj 4. századának (pk.: Karcsay Miklós t. hadnagy) harcfelderítése: a zászlóaljtartalékot képező 2. szakasz (pk.: Légrádi Elemér t. zászlós) május 18-án délután megközelítette a 2–3 km széles senki földjén át a Négyyszög-erdő, Csülök-erdő szegélyén húzódó szovjet állásokat, hogy felderítse az ott elhelyezett nehézfegyvereket. A vállalkozás során a 2. szakasz parancsnoka megsebesült.⁷

A legjelentősebb eseményekre május 31-én került sor: a szovjet 212. lövészadosztály 669. lövészerede – harcokcsikkal támogatott – csapást mért a 35. és 4. gyalogezredek csatlakozására: a veszprémi 34/III. zászló-

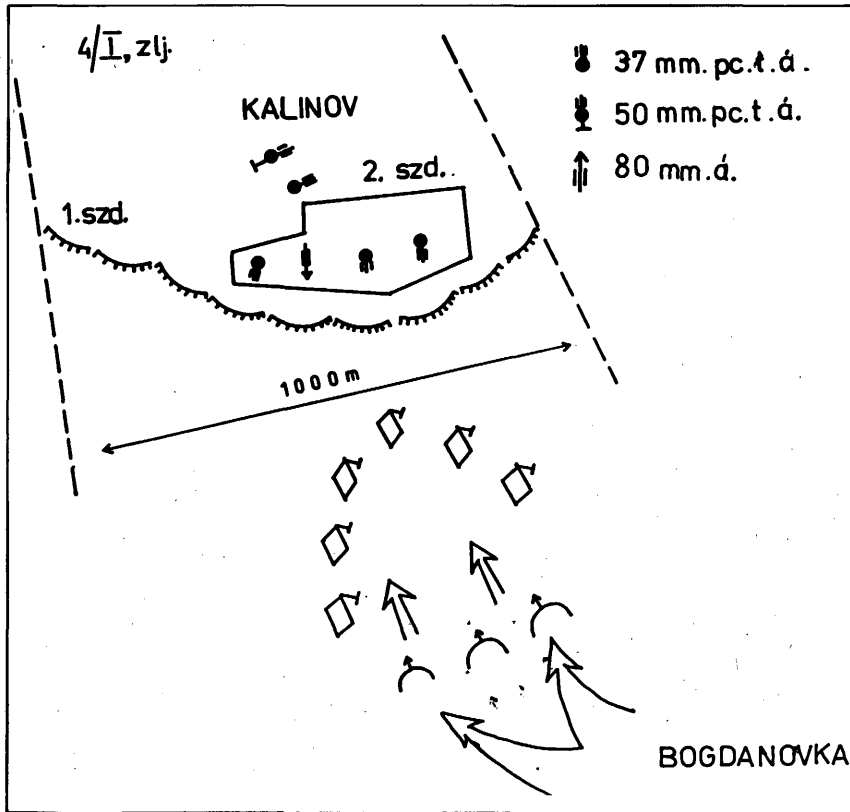

aljra, majd a 4/I. zászlóalj védelmére. Május 31-én kora hajnali 01 óra 30 perckor a Bogdanovkától ÉNy-ra összpontosított szovjet erők – a 212. lövészadosztály részei – támadást intéztek a Gulaerdő, Háromágúerdő és Bikaerdő körzetéből a veszprémi 34/III. zászlóalj 4. és 8. századának védőállásai ellen. A két század – a 7. tábori tüzérezred 4., 7. és 3. ütegeinek tűztámogatásával – a szovjet támadást Kamenszki falutól DK-re visszavetette. Ennek ellenére a szovjet csapatok támadásukat május 31-én több ízben megismételték. Ezek azonban már egyértelműen figyelemelterelő jellegűek voltak, ugyanis 02 óra 30 perctől a szovjet 212. lövészadosztály főcsapása ettől

3. ábra. A magyar 7. könnyű hadosztály helyzete 1942. május 12-én.

DNy-ra, a 4. gyalogezred É-i szárnyán védő 4/I. zászlóaljnak a Kalinov ÉK–K–DK-i szélén húzódó védőállásai ellen irányult. A 4/I. zászlóalj parancsnoka az alábbi jelentésben számolt be a május 31-i szovjet támadásról: „02 óra 30 perc–03 óra 10 perc: tüzelőkészítés (: igen heves); 03 óra 10 perc: támadás indul.”

A mellékelt vázlat szerint Kalinov D-i szélén a 2. és 1. századok védtek, 3 db 37 mm-es Skoda-páncéltörő ágyú és egy 5/8.M. 80 mm-es ezredágyú volt a tüzelőállásban déli löiránnyal, a falutól É-ra 2 db 38.M.

4. ábra. Szovjet támadás a magyar 4/I. zászlóalj ellen 1942. május 31-én.

50 mm-es páncéltörő ágyú helyezkedett el K-i löiránnyal.

A szovjet támadás a Bogdanovka községtől Ny-ÉNy-ra húzódó mély horhosból, illetve a Kalinov községtől D-re elterülő Hosszúerdőből és Kalinov-erdőből bontakozott ki, mintegy 1000 m széles vonalon. A fenti jelentés szerint: „Első lépcsőben (ékalakzatban és mintegy ezer méter széles vonalon – V. D. Cs.) hat harckocsi (nyomult előre.)” Egy másik jelentés szerint a közelítő harckocsik T-26.C. típusú (12 tonnás, 45 mm-es löveggel és egy géppuskával felszerelt és három főnyi kezelőszeméllyel ellátott) páncélosok voltak. „Ezt követi 200 méterre a gyalogság – írta a fenti jelentés –. A védőcsapat (a 4/I. magyar zászlóalj – V. D. Cs.) egész éjjel ébren van. Állás megszállva, a harckocsi támadást ébren várja. Már jó látási viszonyok vannak. A völgyekben köd. Zárótűzünk késik. 20 percen át nincs meg a tűzösszeköttetés. Ezért tudnak a harckocsik bejutni az állásba. 03 óra 30 perctől igen jól fekvő (saját – V. D. Cs.) élénk zárótűz (: 1 perces, többször kiváltva.) A zárótűzben megtorpan a (szovjet) gyalogság. Sok a veszteség. Aknavetőink bekapcsolódnak, igen jó hatással. 04 óráig két

harckocsi kilőve (: rohamlövegek:) távolság kb. 450–300 m. 20 perc múlva jelentés érkezik három harckocsi kilövéséről (Drótakadály előtt.) Ez a harckocsi telitalálatlal megrongált egy 37 mm-es ágyút, a raj fele kiesett, irányzék tönkrement. Egy harckocsi visszafordult. Két harckocsi betör az állásba és a fészkeket (ti. a tűzfészkeket – V. D. Cs.) lövi, drótot sodorít. Közélcsoport alakul ki. Egy harckocsit kézigránát kötegekkel és kézigránáttal gyalogos részek és tüzerfigyelők lövik ki. A harckocsikon emberek jönnek, kényszerűségből, ezek géppuskatűzre szétszaladnak, megadják magukat. Az 5. harckocsit egy 50 mm-es páncéltörőágyú 50 m-ről lövi ki. 3 páncélgránát és 2 repeszgránát a kezelőkre. 04 óra 05 perc: Az ellenséges előremozgás teljesen megbénítva. A támadás az állástól kb. 400–800 m távolságon megakad. Csak kisebb részek jutnak előre a drótakadály elé. Elhárító tüzersegi, aknavető, géppuska, golyószóró tűzünkben igen sok a halott (: becsüljük 150 főre és sok a sebesült:) 05 órától változó hevességű tűzharc. Kalinowot rendszertelenül lövik. 05 óra 30 perctől lövik az ezredparancsnok-erdőt, keresik a tüzerseget. Valószínű térkép vagy rádiobemérés alapján lönek ide. A D-i védőkörlet – 4/II. zászlóalj – egészen csendes. 05 óra 30 perctől 06 óráig: Az 1. század előtt a bozótban kb. egy század ellenség (: 3 szá-

kasz.), erős tüzellel löjük. 05 óra 50 perc: egy ellenséges század gyülekezik a Kunyhóerdőnél. Növekvő mozgás Hosszúerdőből a Kunyhóerdőbe. 06-ra minden csendes. Majd ismét élénkülő tűz. Vezérkari főnök gratulál. 06 óra 20 perc: két fogoly beérkezett. Szerintük három ezred támad. Mi egy ezredre becsüljük. Erős az aknavető tűzük és jól lö a tüzersegi. 07 óra: lövi a tüzersegiünk a Bocserdőt. Felfedezett egy „racsbum” üteget. 07 óra 30: első foglyok befutottak. Kihallgatjuk (61., 253. ezredbeliek.) Az előző fogoly 9. gyalogezredbeli volt. 09 óra: hat orosz repülő bombázta Gradisovot: a 4/II. zászlóalj jobb szárny körlet. 09 óra 25 perc: német távofelderítő (repülőgép) köröz, vadász kíséri. 09 óra 35: a 04 óra 30-kor kért két sebesültszállító gépkocsi 09,35-re megjött. Igen lassú. Sebesültek száma: 18, halott: 9. 12 óra 45 perc: hadosztály vezérkarifőnök kijött. Kiment Kalinow-ra. Ott még mindig van aknavető tűzharc. 13 óra 30 perc: három orosz köröz. Hat 100 kg-os bombát dob 600 m-ről, de mind Kalinow É-on a teknős lapjában robban (: a géppuska támpont közelében:) Hatástalan. Saját géppuska és golyószóró lövi, de eredménytelen. Délután folyamán csend van.

17 órakor a 4/I. század vállalkozást indít a közvetlenül előtte levő bozótba fészkelte ellenségre. Megfut. Fogoly nincs. Az egyik kilőtt harckocsiból tűzelnek (:200 m:), erre két lövéssel (37 mm) végleg elhallgattatják. Légvédelmi géppuska áttelepítése Kalinow-ra (:utóbbinak légvédelme nincs, és a Kalinow Kettőserdő közti határvonal páncéllezárása is szükséges a géppuska.) Este csend. Éjjel időnként felélénkül a tűzharc. A védőcsapat ismét alszik.”⁸

Május 31-én éjszaka 22 óra 30 perckor a III. hadtestparancsnokság helyzetjelentést adott ki. Ezek szerint május 31-én a 7. könnyű hadosztály napi összes vesztesége: 12 halott és 38 sebesült. Közölték, hogy a kilőtt harckocsik típusa: T-26.C. A támadó ellenséges erő 5–6 zászlóalj volt. A hadosztály sávjában a nap folyamán lelőttek két ellenséges repülőgépet.⁹

Június 1-jén hajnalban a 4/I. zászlóalj védővonala ellen újra megindult a szovjet csapatok támadása. A fentebb idézett harcjelentés szerint: „Június 1. Hajnalban a támadás megismétlését várjuk. A csapat készségben van. 02 óra 15 perckor ködös reggel, még alig lehet látni. Az ellenség támadásra indul. Zárótűzre kérek. Fél perc múlva megy! Hatása igen nagy. Támadás megakad. Látási viszonyok jók. Köd

kezd felszállni. Tüzérezred figyelői harcokcsikat jelentenek. (Ismét 5–6 db) 04 óra 20 perc: a tüzérségünk bénító tüzrel lövi egy órán át a Hosszúerdőt és a kétágú Kalinow-i horhost. Szerinte az ellenség Kalinowtól fél km-re K-re DK-re van. Úgy látszik beássák magukat. 4/I. zászlóalj parancsnok ellenséget nem lát. 05 óra 20: 4/I. zászlóaljon ellenséges tüzérségi tüzelőkészítés van. A Kalinow-i horhos felé tüzérfelügyelők (II. osztály) ellenséges gyülekezést látnak. Bogdanowka-i völgyben egy zászlóaljat derít fel a tüzérség. 05,35: csend van. Állásépítés. Eddig az ellenséges légitevékenység minimális. 10–13 óra: szórványos tüzérségi és aknavető tűz. 16 óra 30 perc: újra híre van harcokcsi támadásnak. Harcokcsi elhárító tüzrel a tüzérség lövi. A támadás elmarad. (:Vaklárma:) 16 óra 30 perc: a „Párduc” – a 4/II. zászlóalj – jobb szárnya előtt új műszaki munkát lát, a terepet az ellenség megszállta (:Kutyáerdő–Melovaska:) Eddig senki földje volt. A század átgyülekezett a Kunyhóerdőtől D-felé az erdőbe. (12,30-kor a hadtestparancsnok itt volt: dicséret!) Hadtestparancsnok is kint járt a 35. gyalogezrednél és innen átjött Kalinowra. Kiszűstöt adott a rohamlóveg irányójának (tüzér hadapród.) 21 óra: repülőátadás (bomba) éj folyamán ötször ismétlődött. Hatása: 5 ló kimúlt + 4 sebesült. A támadást várjuk délutántól kezdve. De nem ismétlődött meg. A 16,30 órai tüzmegrohanásnak igen jó eredménye volt. (A másolat hiteles. Kurszk. 1942. június 6.)¹⁰

A hadművelet feladata az volt, hogy a június 28-án Tyim városánál megindított támadásával a 2. magyar hadsereg (VII. német és III. magyar hadtestek) É-ről biztosítja a Sztálingrád–Kaukázus főirányokba indított német támadó hadműveletet Voronyezs általános irányba.

Június 28-án hajnali 02 óra 15 perckor megindult a 2. magyar hadsereg támadása. A főcsapást a VII. német hadtest indította Sztarij–Oszkol általános irányba. Ezt támogatta a III. magyar hadtest 6. és 9. könnyű hadosztálya. A soproni 7. könnyű hadosztály D-ről biztosította a támadást, csak kisebb vállalkozásokkal kellett lekötnie a vele szemben álló szovjet erőket. Jelentős események a 7. könnyű hadosztály sávjában június 28–29-én nem voltak.¹³ Június 29-én súlyos harcok dúltak a 7. könnyű hadosztálytól É-ra, a 9. könnyű hadosztály 47/I. és 34/I. zászlóaljainak sávjában. A Rozsgyesztvenszkojénál biztosító veszprémi 34/III. zászlóalj is belesodródott a harcokba. A nap végére 4

tiszt és 173 ember vesztesége volt (ebből meghalt 2 tiszt és 26 katona.) A 7. könnyű hadosztály teljes sávjában pedig megsemmisült 8 db nehézpáncéltörő ágyú.¹⁴

Június 2-től 28-ig a 2. magyar hadsereg teljes sávjában nyugalom volt, semmi jelentős esemény nem zajlott le. Feltehetően a május 31–június 1-i események nyomán a 35. gyalogezred parancsnoka, Bánky Rezső alezredes június 8-án idegösszeroppanást kapott és hazatért, utóda: nemes Kisjókai-Takách Elemér ezredes.¹¹

A 2. magyar hadseregnek alárendelt 1. repülőcsoport frontaszállítására május 31-én indult meg. Az utolsó lépcsőben repült Debrecenből a konotopi repülőterre június 23-án a 4/1. bombázószázad (pk.: Mocsáry István rep. százados) 8 db Caproni Ca–135 bis típusú kétmotoros bombázógéppel. (Négy gép a későbbiekben érkezett meg.)¹²

1942. június 15-én közölték a német magasabb parancsnokságok a 2. magyar hadsereggel a „Blau” („Operation Blau”) hadművelet tervét. Ennek nyomán a III. hadtest parancsnoka, Domaniczky Ödön altábornagy azonnal lemondott, s helyét Rakovszky György vezérőrnagynak adta át.

Június 30-án a 7. k. hadosztály sávjában továbbra is csak kölcsönös harcfelderítő vállalkozások zajlottak, jelentősebb események nélkül.¹⁵

Miközben a III. magyar hadtest főerői még mindig a Tyimtől DNy-ra húzódó szovjet állásokat támadták, a VII. német hadtest É-ről átkarolta Tyimet, megközelítette Sztarij–Oszkolt, s együttműködve a DNy-ról támadó 6. német hadsereg erőivel – bekerítéssel fenyegették a 40. szovjet hadsereg Tyim térségében makacsul védekező részeit. A bekerítés elkerülése végett, július 1-jén a 40. szovjet hadsereg – erős utóvédosztagok fedezetével mellett – megkezdte a visszavonulást a Don folyónak – Voronyezs és Pavlovszk közti – szakasza mögé.

A III. magyar hadtest parancsnoka döntést akart kieszközölni Tyimmél, s ezért a 7. könnyű hadosztály É-i szárnyán egy csapásmérő csoportosítást alakított ki a 35/I., 35/II., 34/III. és 4/III. zászlóaljakból és a 7. tábori tüzérezred néhány ütegeből. Az első elképzelés az volt, hogy a csoportosítást a Tyimtől DNy-ra húzódó szovjet védelmi vonal áttörésére vetik ütköztetbe.¹⁶ Később a hadtestparancsnok megváltoztatta tervét, s úgy határozott, hogy a csoportosítással D-ről átkarolja a szovjet állásokat és Manturov felé tör előre, s ezzel kényszeríti a szovjet erőket állásaik feladására.

A csoportosítás július 1-jén reggel 06 óra 10 perckor kezdte meg támadását Rozsgyesztvenszkoje K-i szélé és az attól D-re levő 230,6 mp. vonaláról. A támadás élét a veszprémi 34/III. zászlóalj képezte. Első lépcsőben a 7. század támadott (melynek parancsnoka: Lukovszky főhadnagy a támadás első óráiban elesett a szovjet utóvédek aknavető tüzeiben.) A zászlóalj centrumát a 9. század, az utóvédét a 8. század alkotta.¹⁷ Miközben a 9. könnyű hadosztály még mindig a Tyimtől DNy-ra húzódó szovjet vonalak előtt harcolt, a – 2. magyar hadsereg parancsnokságának jelentése szerint – „A 7. könnyű hadosztály bal szárnyán a négy zászlóalj erejű harccsoport támadásba lendült, s este 21 óra 56 percre elérték a Rozsgyesztvenszkoje 2 km D. – Orlowka DNy-i szélé 4 km K vonalat.”¹⁸

Támadás a Don irányába. Hídfőharcok a Don-kanyarban. (1942. július 2–szeptember 18.)

1942. július 2-án délre a 40. szovjet hadsereg utóvédjei kiürítették Tyim városát, s ezzel meglődült a III. magyar hadtest előnyomulása K-i irányba, a Don felé. A meginduló előnyomuláskor a 7. könnyű hadosztály volt a legkedvezőtlenebb helyzetben: csapatai voltak legtávolabb a – támadás célpontjaként megjelölt – Don folyóhoz, átlagosan 130 km-es menet állt előttük. Ahhoz, hogy a többi csapattal egyidejűleg tehesék meg ezt a távolságot – figyelembe véve a pihenőnapokat is! –, napi átlagos 60 km-es meneteljesítményre volt szükség.

Július 2-án a III. magyar hadtest csapatai parancsot kaptak, hogy az Iskol folyót kísérő magaslatokon át a legrövidebb úton ériék el Sztarij–Oskol folyót kísérő magaslatokon át erőltetett formában menetelbe, s 4-én este 21 óra 30 percre a 7. könnyű hadosztály éle elérte Baranovka ÉNy-ot, míg a zöm Jastrebovka körzetében menetelt. Július 5-én 19 órára a hadosztály Kaszakkaja, Alekszandrovka, Ugi és Lugi térségében menetelt, s élei 6-án hajnali 03 órára elérték az Oszkol folyót.

Július 5-én a 2. magyar hadseregparancsnokság – a felettes német parancsnokság utasításainak megfelelően – kiadta parancsát a III. magyar hadtest második hadműveleti szakaszának feladatairól. Mivel a 24. német páncélos hadosztály Gremjacsnénál, a „Grossdeutschland” gépesített hadosztály pedig Szemilukinál már július 4-én elérte a Dont, a III. hadtest magyar csapatainak – Alek-

szandrovkán át – el kellett érni a Dont Voronyezs és Korotojak szélességben. Parancsot kaptak, hogy menetből keljenek át a folyón és több szakaszon rombolják szét a Voronyezs–Szvoboda közti vasútvonalat.¹⁹

Július 7-én este 22 órára a 7. könnyű hadosztály élei – a 35/I. és 34/III. zászlóalj és a 7/II. tábori tüzérosztály 7/7. és 7/5. ütegei – elérték Repjevkát (míg a csapatok zöme a Potudany-folyó mentén nyomult előre K-i irányba, Gorodiscse, Sirikovo, Obuhovka községeken át.) Július 8-án este a hadosztály éle benyomult Szoldatszkoje községbe (a zöm Rosszoson át vonult), 9-én a hadosztály éle Jablotsnojéba érkezett, míg a zöm Szemidestjaskojén át vonult.²⁰

A magyar csapatok előtt vonuló német gépesített osztagok csak Seberinnél és Urivnál akadtak szovjet utóvédekre. Különösen nagy szovjet gyalogos és páncélos erők torlódtak össze a nagy Donkanyar D-i felében, Uriv községnél. Miután a magyar felderítés ezt észlelte, július

9-én délután 17 óra 40 perckor a III. hadtest vezérkari főnöke az 1. repülőcsoporttól bombatámadást kért „... az urivi (Don) híd és attól Ny-ra tömörülő ellenségre. A repülőcsoport parancsnoka jelenti, hogy nem tud már bevetni bombázókat!”²¹

Július 10-én a hajnali órákra a 40. szovjet hadsereg csapatai mindenütt a Don mögé húzódtak vissza, kivéve a Potudany-folyó torkolatától D-re emelkedő magaslatokon levő Korotojak község térségét, valamint a torkolatától É-ra levő magaslatokon épült Goldajevka, Uriv, Szeljavnoje, Sztorozsevoje községek térségét, ahol hídfőállásokat építettek ki. Az előző napi kérésre, július 10-én kora reggel a magyar 4/1. bombázórepülő-század három Caproni Ca–135. típusú gépe – az 563., 542. és 566. lajstromjelű bombázógépek – reggel 08–10 óra között bombatámadást hajtottak végre Uriv község és a község DK-i szélén a Donon átívelő híd ellen. A szovjet légháritás tüzeiben mindhárom magyar repülőgép megsérült. Déli 12–13 óra között a bombázószázad másik három gépe megismételte a támadást.²²

Július 10-én a 7. könnyű hadosztály a Masztyugino, Bolgyirevka és Gyevica közti kb. 15 km-es ívben

megkezdte a támadást a Don-kanyarban levő szovjet hídfőállás ellen. Az É-i – bal – szárnyon előnyomuló 35. gyalogezred 35/II. zászlóalja benyomult Sztorozsevoje községbe. Mivel a zászlóalj megfelelő biztosítás nélkül támadott, váratlanul szovjet harckocsik rohanták meg a magyar gyalogságot. Annak ellenére, hogy egy harckocsit sikerült kilőniük, a zászlóalj (észak-erdélyi sorozású) román légénységű vonatoszlopánál pánik tört ki, a katonák megfutamodtak, ami jelentős veszteségekkel járt. Az ezred D-i szárnyán a 34/III. zászlóalj nyomult előre, s megközelítette a Sztorozsevojétől DK-re elterülő Ottocsihai-erdőt. A Bolgyirevka és Gyevica közti ívben a 4. gyalogezred nyomult előre Uriv irányába. Itt sem volt megszerveve az előbiztosítás, s a hídfőből 32 szovjet harckocsi tört előre. A harckocsik legázolták az ezred előrevetett osztagának páncéltörő lövegeit. Segítségükre a III. hadtest közvetlen légvédelmi tüzérosztály egy 29.M. Bofors 80 mm-es légvédelmi ágyús ütegét küldték előre, de ezek sem tudtak hatásosan tüzelni a szovjet nehéz harckocsikra. A 7. könnyű hadosztály parancsnoksága 16 óra 50 perckor a 4/1. bombázórepülő-századtól azonnali bombatámadást kért a Gyevicán és attól Ny-

5. ábra. Magyar csapatok egy szovjet faluban (1942 nyár.) Hadtörténelmi Múzeum gyűjteményéből.

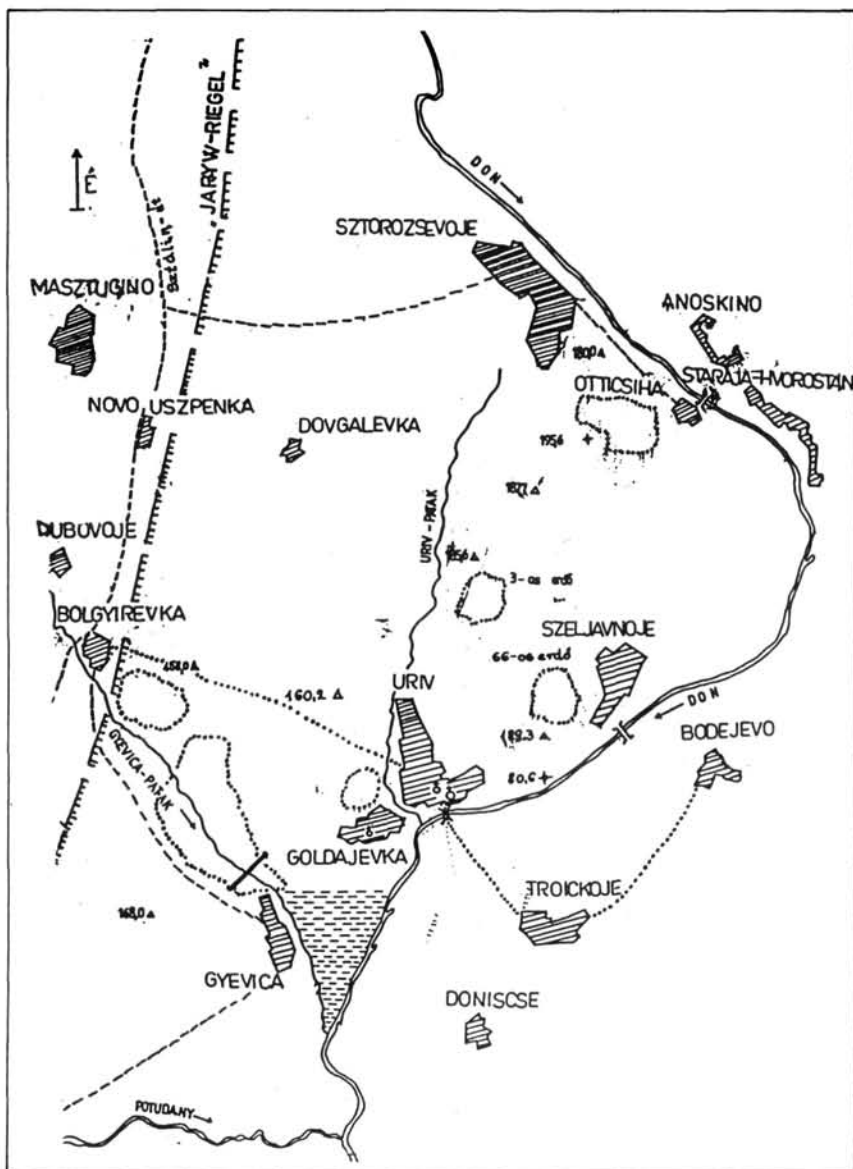
ra, valamint az Uriv területén támadó szovjet harcokcsik ellen. A bombázószázad azonban időhiányra hivatkozva a támadást nem tudta végrehajtani. A III. hadtestparancsnokság elrendelte, hogy a 4. gyalogezred arcvonala elé azonnal erős aknamezőt kell telepíteni a Kocsatovkán levő VII. utász-zászlóalj aknakészletéből.²³

Július 11-én reggel kezdetét vette a 2. magyar hadsereg III. hadtestének új, minden eddigi harctevékenységet felülmúló szakasza: a hídfőcsaták sorozata.

Július 11-én reggel 08 óra 10 perctől kezdve a 7. könnyűhadosztályt a VII. német hadtest alárendeltségébe utalták. A 2. magyar hadsereg parancsnoksága egyidejűleg utasította a 7. könnyű hadosztályt, hogy az Uriv körzetében levő szovjet hídfőt számolja fel. A reggel 08 óra 10 perckor kiadott helyzetjelentés szerint: „Meg nem erősített jelentések szerint Deviza (Gyevica) és Uryw-nál az oroszok a Don Ny-i partján hídfőállásukat tartják. Vele szemben a 7. hadosztály csapatai harcban, pontos helyzetükről eddig jelentés nem érkezett.” Valóban, a nap eseményei nagyon homályosak. A másnapi reggeli-jelentés csak annyit írt, hogy 11-én déli 12 óra előtt öt szovjet harcokcsi támadott, a magyar csapatok – két páncélos kilövése után – a szovjet erőket visszavetették. A 19 órai helyzetjelentés szerint a 4. gyalogezred két zászlóalja Ny-ról támadott (ti. a 4/II. zászlóalj Bolgyirevka, a 4/I. zászlóalj pedig Gyevica felől), egy zászlóalj tartalékban ettől ÉNy-ra (ti. a 4/III. zászlóalj Bolgyirevkán összpontosult.) A jelentésből kitűnik, hogy a 4/II. zászlóalj É-ÉK-ről karolta át Urivot s megközelítette Szeljavnojét. Jány Gusztáv vezérezredes, a 2. magyar hadsereg parancsnoka megsejmelte az első vonalban küzdő 4/II. zászlóaljat: „Uriv egy része ég! A hadseregparancsnok úr Szeljavnojénál, egy ellenséges T-34-es (harckocsi) megközelítette harcálláspontját. A 4. gyalogezred D-ről átkaroló csoportját a németek tévedésből tűz alá vették. A hídfőben kb. 30 ellenséges harckocsi van.”

Egy július 12-én hajnali 00.00 óra-kor kiadott német helyzetjelentés térképvázlata szerint július 11-én éjfélre a 4. gyalogezred II. és I. zászlóaljai ÉK-en megközelítették Szeljavnojét, s Uriv községet teljes egészében elfoglalták, a község K-DK-i szélén mindenütt elérték a Don partját. A hátráló szovjet csapatok a községtől DK-re levő Don hidat megrongálták maguk mögött.

Július 11-én késő este Jány Gusztáv vezérezredes, hadseregparancsnok

6. ábra. A Don-kanyar arcvonalszakasz 1942 nyarán és őszén.

újra parancsot adott, hogy a 9. és 7. könnyű hadosztályok együttes támadása helyett a 7. könnyű hadosztálynak egyedül kell a szovjet hídfőt felszámolni.²⁴

Július 12-én hajnali 05 órakor azonban jelentették, hogy Uriv előtt erős szovjet csapatok gyülekeznek 18 harcokcsival megerősítve. A reggeli órákban folytatódott a 4. gyalogezred támadása, csapásait a szovjet erők sorra visszaverték. Délben a 2. magyar hadsereg parancsnokságára rendelték az 1. magyar tábori páncélos hadosztály parancsnokát, dálnoki Veress Lajos altábornagyot, hogy adjon segítséget az urivi támadáshoz. Azonban kiderült, hogy a páncélos hadosztály üzemanyaghiány miatt mozgásképtelen és 37 mm-es lövegeikhez nem volt kum-

mulatív lőszer. Délután megindult a szovjet csapatok ellentámadása. Heves harc alakult ki, melynek során a magyar csapatok három harcokcsit kilőttek 16 óra 09 perccig. A hadsereg helyzetjelentése szerint 17 óra 30 percre a szovjet harcokcsik az egyik magyar zászlóaljat körülvették, s a Don K-i partjáról, Troickoje falu felől a szovjet tüzérség folyamatosan lőtte az Urivban védő magyar csapatokat. Délután 18 órára Uriv K-DK-i felét a szovjet csapatok visszafoglalták és helyreállították a megrongált hidat a Donon. Este 21 óra 40 percre a 4/II. és 4/I. zászlóaljak harcvonalát kiszorították Urivból, s a két zászlóalj (megerősítve a tartalékból előrevont 4/III. zászlóaljjal) Urivtól Ny-ra, az Uriv-patak nyugati magaslatain – elsősorban a 160.2 magassági pont körzetében – igyekezett feltartóztatni a szovjet csapatok további előretörését. Az esti helyzetjelentés szerint a 7. k.

hadosztály csapatai a nap folyamán 5 db szovjet 7,62 cm-es nehéz páncéltörő ágyút zsákmányoltak. A 22 óra 40 perckor kiadott hadsereg-helyzetjelentés szerint a 7. k. hadosztály a nap folyamán nagyon súlyos veszteségeket szenvedett. A szovjet nehéz harcokcsik a zászlóalj páncéltörő ágyúit legázolták, a lőszer elfogyott. A szovjet csapatok az elért terepszakaszokon mindenütt beásták magukat. A 7. k. hadosztály csapatainál sok volt a halott, mintegy 200–250 súlyos sebesültet szállítottak hátra.²⁵ Különösen a veszprémi 4/III. zászlóalj szenvedett el súlyos veszteségeket, mikor a szovjet harcokcsik körülzárták a zászlóaljat. A harcban elesett a zászlóalj parancsnoka: vitéz Pöry Imre alezredes is, s a 4/III. zászlóalj parancsnokságát Cicatricis Miklós őrnagy vette át.²⁶

Alig virradt meg július 13-a, mikor hajnali 03 óra 45 és 55 perc között a magyar 4/1. bombázórepülőszázad hat Ca–135-ös gépe bombatámadást hajtott végre az urivi hídfőtől K-re, a Don keleti partvidékén felderített szovjet célpontok ellen: 11 db 250 és 29 db 100 kg-os bombát dobtak Trickojéra és a közelében levő légvédelmi ágyús ütegekre. A kötelék visszatérése után újabb parancsot kapott: „A 7. könnyű hadosztály csapatai Uryw-ban lőszer nélkül, nehéz helyzetben vannak. Az Uryw-tól K-re 2 km-re levő 189.9 mpont területén ellenséges nehézpáncélosok állnak. A még bevethető gépeivel azonnal támadjon a 189.9 magassági pont területére, az ellenséges páncélosok megrendítésére.” A légitámadást öt géppel – Inokay százados parancsnoksága alatt – reggel 07 óra 40 perc és 08 óra 06 perc között végrehajtották. Délelőtt 10 óra 05 perckor a 2. magyar hadsereparancsnokság táviratot továbbított a III. hadtest parancsnokságához: „Erős német harci repülőkötelékek . . . 13-án dél előtt Uryw K. területén beavatkoznak. Feladatuk a fellépő ellenséges páncélosok megsemmisítése. A 7. könnyű hadosztály első vonalát feltétlenül jelezze!” Rövidesen újabb távirat érkezett a hadsereparancsnokságtól a hadtestparancsnoksághoz: „Erős német harci repülőkötelékek délelőtt folyamán Uryw K 189.9 mp területén beavatkoznak. Feladatuk mélyrepülésbe egyes páncélosok megsemmisítése. Saját vonal feltétlenül jelzendő. Hadsereparancsnokság.” Német csatarepülő-támadásról nem tudunk. Viszont a 4/1. bombázórepülőszázad négy géppel a déli órákban 3,5 tonna bombát dobott a felderített célterületre: az urivi hídfőre és a Donon átkelő szovjet csónakokra. A szovjet

légvédelmi tüzérség három gépet megrongált, ezek közül kettő német repülőtéren kényszerleszállást hajtott végre.

A légitámadások jelentősen nem befolyásolták az eseményeket: a szovjet csapatok folyamatosan támadták a 7. könnyű hadosztály hevenyészett védelmi vonalait, s egyre nagyobb erővel: a nap folyamán a felderítés megállapította, hogy Urivnál kompokon újabb nagy gyalogsági erőket és 16 harcokcsit szállítottak át a hídfőbe. A délelőtt 10 óra 05 perckor kiadott hadsereg-helyzetjelentés szerint „A 7. könnyű hadosztály gyengén áll, négy páncéltörő ágyúja már kilőve!” A 2. magyar hadsereg parancsnoksága presztizskérdést csinált a hídfő melletti felszámolásából. Este 22 óra 50 perckor a hadsereg vezérkari főnöke az alábbiakat közölte a III. hadtest parancsnokával: „A Jaryw-i (urivi) dolgot el kellene intézni a III. hadtestnek egyedül, hogy eddigieket helyrehozzuk. Németek súlya É-on, de kellemetlen ez a hídfő nekik. Ha lehet összeszedni az összes tüzérséget és kisöpörni az orosz (ti. a hídfőből. Sz.) Esetleg Rakovszky vezérőrnagy vagy Soly-mossy vk. ezredes tegyen javaslatot a hadsereg parancsnok úrnak, hogy önként pucoljuk ki (ti. a hídfőt), ne esetleg holnap német parancsra. Nemzeti becsület kérdése lenne a dolgot önállóan elintézni!”²⁷

Július 12–17 között viszonylagos nyugalmi helyzet állt elő a Don-kanyarban levő szovjet hídfő előtt. A történetek után nyilvánvaló volt, hogy a 7. könnyű hadosztály két gyalogos és egy tüzérezrede elégtelen a szovjet hídfő felszámolására. Veress altábornagy, az 1. tábori páncélos hadosztály parancsnoka július 14-én magabiztosan jelentette ki a hadsereparancsnokságon: „Ha időt kapok, végre fogom hajtani (ti. a támadást), kipucolom a hídfőt! 'Mords' támadást fogok indítani!” Július 16-án a német felsőbb parancsnokságok is érdeklődtek: „Mikor lesz a páncélos támadás!? A hadsereg vezérkari főnöke az alábbiakat válaszolta: „Parancsot a hadsereg parancsnok úr adja ki, eddig még nem futott be!”

Július 16-án Jány vezérezredes engedélyezte a magyar 1. tábori páncélos hadosztály bevetését a Don-kanyar elleni tisztogató hadművelethez. Július 17-én déli 12 órakor rögzítették a hadsereparancsnokság Naplójában: „Holnap páncélos támadás indul Uryw ellen!”²⁸ Még a nap folyamán felvonult a 7. könnyű hadosztály sávjában az 1. páncélos hadosztály „Zádor alezredes”-csoportja: a 30/I. harcokcsi-osztály, a 2. gépkocsi-zó lövész zászlóalj, az 1. légvédelmi

tüzérosztály 3. ütege és az 51. páncélvadász zászlóalj.

Július 18-án hajnali 04 órakor megindult a 7. könnyű- és az 1. páncélos hadosztály közös támadása a Don-kanyarban védő szovjet 25. gárda lövészhadosztály csapatai ellen. A csoportosítás É-i – bal – szárnyán a 35. gyalogezred 35/II. és 34/III. zászlóaljai indultak támadásra (második lépcsőben a 35/I. zászlóaljjal), megerősítve a 7/II. tábori tüzérosztály 7/7. és 7/5. ütegeivel. A 35. gyalogezred Sztorozsevojótól D-re, a 195.6 magassági pont térségén át támadott ÉK–K-i irányokba. Ettől D-re – a 187.7 hárp. körzetén át támadott a Zádor-páncélos csoport ugyancsak K-i irányba. A csoportosítás D-i – jobb – szárnyán indult támadásra a 4. gyalogezred: a 4/II. zászlóalj – a 7/II. tábori tüzérosztály 7/4. és 7/6. ütegeivel – a 185.6 magassági pont körzetéből Szeljavnojera támadott, a 4/III. zászlóalj – az 5/6. és 5/7. ütegekkel – a Bolgyirevka–Uriv közti úton Uriv irányába tört előre, míg a 4/I. zászlóalj – a 7/3. üteggel – Gyevicát támadta.

A támadást kísérő és támogató tüzérség vezetésére a magyar 1. repülőcsoport négy felderítőgépe – Héja géppárok kísérelésével – repült a szovjet hídfő felé. A meginduló támadás során – a magyar csapatok előnyomulását akadályozó szovjet oldalazó tüzérségi tűz elnémitására – egy német Ju–87-es zuhanóbombázó („stuka”) századot vetettek be a Don K-i partján levő Troickoje ellen. A német zuhanóbombázó támadást követően a magyar 4/1. bombázórepülőszázad négy Ca–135-ös gépe 42 db 100 kg-os bombát dobott a felderített célterületekre. A délelőtt folyamán még egy német zuhanóbombázó támadás zajlott le, majd a magyar 1/1. vadászrepülőszázad (pk.: Csukas Kálmán rep. vk. őrnagy) hajtott végre gépfegyveres alacsony támadást a hídfőben levő szovjet állások ellen.

A hajnali 04 órakor megindított támadás tervszerűen bontakozott ki. A 07 óra 50 perckor kiadott helyzetjelentés szerint a veszprémi 4/III. zászlóalj Urivot É-ról megkerülve, Uriv és Szeljavnoje közé ékelődött be, s „a 4. gyalogezred birtokba vette a 189.3 hárp. területét (Uriv és Szeljavnoje között, néhány száz méterre a Don partjától – V. D. Cs.) s ott ellentámadást vetett vissza. A 4/II. zászlóalj a 185.6 háromszögelési pont területén (Uriv É) vetett vissza ellenséges harcokcsi támadást. A páncéloscsoport 1. lépcsőjével a 187.7 hárp-on át (a 185.6 hárp. É-on) az Ottocsiha-i erdő irányába előretörve támogatja a (tőle D-re előnyomuló)

4. gyalogezred támadását. A csoport lövészszázada és harcokcsiszázada a 180-as erdő területét elérte és ott ellenséges harcokcsi támadást vetett vissza. Eddig tíz darab főleg nehéz (szovjet) harcokcsit lőttek ki és két használhatót zsákmányoltak. A 35. gyalogezred főtamadó csoportja (a veszprémi 34/III. zászlóalj.) a 195.6 hárp-nál levő erdősarkot (Ottocsiha-i erdő sarkát. Sz.) érte el, míg a bal (É-i) szárny zászlóajcsoportja (a 35/II. zászlóalj – V. D. Cs.) az út mentén az erdőt kb. 500 m-re közelítette meg.” A veszprémi 34/III. zászlóalj a kora reggeli órákban kb. 500 méterre közelítette meg az Ottocsiha-i erdőt, s az erdővel szemben egy gabonátábla szélén beásta magát, az egyre erősebb szovjet tűzérési és gyalogsági tűzben. Klestyinszky őrnagy zászlóaljparancsnok támogatást kért a hadosztályparancsnokságtól. Dél előtt 09 óra előtt egy magyar harcokcsiosztag – Uriv felől – kétszer közelítette meg az erdőt: heves tűzérési tűzükben az erdő egyrésze lángokba borult és elhallgattak a szovjet nehézfegyverek.

Dél előtt 09 óra után – miközben a 35/I. zászlóalj két lövészszázada pécéltörő ágyúkkal megerősítve hadosztálytartalékot képezve a 187.7 hárp. körzetében maradt – a 35. gyalogezred két zászlóalja támadásra indult. Az É-i – bal – szárnyon összpontosított 35/II. zászlóalj és a 7/7. tábori üteg Sztorozsevoje és a 180-as erdő között elérte a Don Ny-i partját. Ettől DK-re a veszprémi 34/III. zászlóalj és a 7/5. tábori üteg a déli órákban benyomult az Ottocsiha-i erdőbe. Délután 15 óra keresztlőtörtek az erdőn, s elérték annak túlsó oldalán Otticsiha falut. A falu és a Don között elterülő réteken át csak néhány tábori őrs közelítette meg a folyó nyugati partját és a hidat. A zászlóalj három lövész- és egy géppuskásszázada Otticsiha falu körül épített ki hevenyészett védőállásokat. A zászlóaljtól délre támadó Zádor-páncélos csoport Otticsihától D-re elérte a Don nyugati partvonalát. Dél előtt 09 óra előtt a 7. k. hadosztály a hadseregparancsnokságtól német zuhanóbombázókat kért a 4. gyalogezred támogatására, Szeljavnoje ellen. „Miért kell a stuka?! – kérdezte a hadseregtörzs. – Harcokcsikra! (volt a hadosztálytörzs válasza) Hadseregparancsnok úr a 7. k. ho-nál van! 09 óra: vezérkari főnök közlése: 'Vonal Jaryw-tól (Urivtől) K-re, Jaryw és Szeljavino (Szeljavnoje) között . . . Erős ellenállás, ellenséges páncélosok Szeljavinón. 7. hadosztály (ismét) stukatámadást kér! Saját páncélosok 1 km É-ra Szeljavinótól. 09 óra 06

perc: a (saját) páncélosok megkerültek már Szeljavinót (Szeljavnoje) és elérték a Dont . . . Lőszert és páncéltörőket előre, mert másképp nem tudják befejezni a Don környék tisztítását. Nagy lőszerszállítás lehetetlen, mert nincs elég üzemannag az előreszállításra . . . 10 óra 30 perc: a hadseregparancsnokság közölte a 7. könnyű hadosztállal, hogy 11 óra-kor német zuhanóbombázó repülő-támadás indul Szeljavnoje ellen, utána azonnal törjenek be Szeljavnojéra, mert több stukatámadás nem lesz!”²⁹ A zuhanóbombázó támadás – kilenc német Ju-87-es bevetésével – lezajlott. Amint a német zuhanóbombázók távoztak, a falutól Ny-ra húzódó horhosban összpontosított 4/II. zászlóalj (pk.: Fehér Ernő alezredes) azonnal betört Szeljavnojeba, melyet jelentősebb harc nélkül a magyar csapatok elfoglaltak. A zászlóalj a község K-i széléig nyomult előre, ott leálltak, csak harcélőrsöket toltak előre a Don irányába. A déli órákban Fehér alezredes utasította a 4. század (pk.: Konkoly-Thege Barna százados) 2. szakaszának parancsnokát (Légrádi Elemér t. zászlóst), hogy szakaszával nyomuljon előre az egyik harcélőrsőig (pk.: Gálos zászlós), s onnan indítson erőszakos harcfelderítést a Donig. A szakaszt (50 ember) megerősítették két géppuskával és két gránátvetővel, s a vállalkozás támogatására utasították a 7/6. üteget (pk.: Németh fdgy.) Az üteg parancsnoka közölte, hogy csak 7 lövése van, s még belőni sem tudja magát. Délután 15 órára a 2. szakasz elérte a Szeljavnoje K 1 km-re levő harcélőrsőt, s miután az üteg három lövést leadott, a szakasz megkezdte előnyomulását az ember magasságú fűben a Don felé. Az előnyomulás kezdetén mindkét gránátvető felrobbant, s 3–3 főnyi kezelőszemélyzete meghalt. Az előnyomulást – a Don magasabb K-i partjairól – pusztító szovjet géppuska, aknavető és tűzérési tűz állította meg: hét ember elesett, tizenegyen megsebesültek. Közben egy szovjet osztag mögjük került, s megkísérelte elvágni visszavonulási útjukat, de a szakasz áttört és elérte a kiindulási harcélőrsőt. A késő délutáni órákban az egész 4/4. század akarta megújraítani a vállalkozást, de ez is súlyos veszteségek mellett kudarcba fulladt (a 2. szakasz parancsnoka is súlyosan megsebesült).³⁰

A Szeljavnojetől K-re lezajlott harcokkal egyidejűleg – a hadsereg-helyzetjelentés szerint – 13 órára a 7. könnyűhadosztály sávjában „28 ellenséges harcokcsi kilőve, a Dont elérték.” Este 20 óra 30 perckor Jány Gusztáv hadseregparancsnok je-

lentette: „Eddig 35 ellenséges harcokcsi kilőve, illetve épen zsákmányolva. (Pontosítva: 31 kilőve és 4 zsákmányolva – V. D. Cs.) Egyes harcokcsik még a szeljavnojei erdőben. Kitisztításra a páncélos hadosztály egy része ott marad. A támadásban a páncéltörő fegyverek igen szépen szerepeltek. Az amerikai (gyártmányú) harcokcsikat a páncéltörő ágyúink könnyen átverik, a nehéz orosz típusokat a Hohegeschoss' átüti. A páncéltörő ágyús század parancsnoka, Oláh János százados hősi halált halt. Együttműködés a gyalogság, a páncéltörő tüzéség között, és a repülő vadászoaltalom mintaszerű volt.”³¹ A nap végén kiadott hadsereg-helyzetjelentés szerint: „Az ellenség szívós ellenállása folytán számolni lehet azazal, hogy a hidfő elfoglalása nem fejezhető be a mai napon, így a lőszert utánpótlása nélkülözhetetlen. A jelenlevő hadseregparancsnok úr parancsára a lőszernek még ma be kell érkeznie, és a vadász (repülő) védelem addig adandó, míg ő azt le nem mondja!”

Július 18-án este a magyar 1. páncélos hadosztály csapatait kivonták a Don-könyvökből. A nap végére a 7. könnyű hadosztály (harcálláspontja: Plotava) északi védőkörzetét a 35. gyalogezred alakította ki (harcálláspont: Dovgalevka) a 35/II. zászlóalj megszállta Sztorozsevoje K-i széle és a 180-as erdő közti vonalat a Don nyugati partvonalát, a veszprémi 34/III. zászlóalj pedig a Sztorozsevoje–Otticsiha közti út és Otticsiha falu K-i szélén építette ki védelmét. Otticsiha mögött a 7/II. tábori tüzezőosztály 7/7. és 7/5. ütegei foglaltak állást. A védelem mélységében – a 195.6 hárp. körzetében összpontosult tartalékban a 35/I. zászlóalj, néhány páncéltörő ágyúval megerősítve.

A 187.7 hárp-tól D-re összpontosult a hadosztály déli védőcsoportja: a 4. gyalogezred (harcálláspontja: Bolgyirevkán.) A 187.7 hárp-tól DK-re a 7/4. és 7/6. tábori ágyús ütegek foglaltak tüzelőállást. Szeljavnoje község K-i szélén a 4/II. zászlóalj 4. és 5. százada, a falu DK-i szélén pedig 6. százada helyezkedett védelembe. Szeljavnoje és Uriv között – a 189.3 hárp-nál a győri 5/6. és 5/7. tábori ágyús ütegek helyezkedtek el, a két község között a 4/II. zászlóalj 6. százada és a 4/III. zászlóalj 8. százada védett a 80.6 mpontnál, a Don partvonalán. Uriv községben a veszprémi 4/III. zászlóalj 9. százada foglalt állást a Don partvonalán, a községtől Ny-ra pedig a 7/II. tábori tüzezőosztály 7/1. és 7/3. ütegei helyezkedtek el. Goldajevka

falut a 4/III. zászlóalj 7. százada szállta meg. A 4/I. zászlóalj Gyevica falut vette körül: 3. százada É-on, 2. százada ÉK-en, 1. százada pedig a falu K-i szélén építette ki védelmét. A hadosztálytartalék (egy kerékpáros és egy huszárszakasz, két géppuskával) Novo Uszpenkán összpontosult.³²

Július 19-én a 7. könnyű hadosztály tüzérsége – a 7. tábori tüzérezred két osztálya és az 5/II. tüzérosztály – összesen öt tábori ágyús útege hajnaltól kezdve lőtte a Dontól K-re, Troickoje DNy-ra felderített szovjet csapatfelvonulásokat és gyülekezési körzeteket. A csapatok pedig egész nap folytatták a hídfőben maradt szovjet csoportok felszámolását. A tisztgató harcok során még két harckocsit kilőttek. A délután folyamán szovjet repülőkötelékek bombázták a magyar csapatok kezére került Uriv községet. Másnap, július 20-án délután 16 óra 30 perctől újra 30 szovjet repülőgép bombázta a 7. könnyű hadosztály állásait. Veszteségek nem voltak.³³

Július 21-én új parancsnok került a III. hadtest élére, vitéz Dömötör János altábornagy személyében. Július 22-én Gomelben kirakodott a miskolci VII. hadtest 13. könnyű hadosztályának egyik ezrede és egyik tüzérosztálya, melyeket rövidesen a szorongatott helyzetben levő 7. könnyű hadosztály D-i szárnyán vettek harcba.

Az 1. urivi csata

Néhány napi nyugalom után (miközben a Don-kanyarból kivonták a Zádor-páncéloscsoportot), július 27-én a 7. könnyű hadosztály parancsot kapott, hogy számolja fel a Don-könyökben (Szeljavnoje körzetében) még meglevő szovjet hídfőt. Egy hadifogságba esett szovjet tiszt közölte, hogy rövidesen nagyobb szovjet erők bevetése várható a hídfő területén. Valóban még a nap folyamán kisebb szovjet erők átkelését észlelték a Don-kanyar legkeletibb pontján, Sztaraja-Hvorosztannál. Július 28-án a 4/II. zászlóalj ellenlökés végrehajtására kapott parancsot. „A 7. k. hadosztály sávjában átkelt ellenség kiverésére 19 órakor egy zászlóaljjal megindított ellentámadás az ellenség erős elhárító tüzeiben megakadt. Az ezredparancsnok a zászlóaljat a veszteségekre való tekintettel – harcjárőrök visszahagyása mellett – a készenléti helyre rendelte vissza. Éjszaka különös esemény a hadosztálynál nem történt.” A harcban a 4/II. zászlóalj 69 katonát vesz-

tett. Másnap délután 14 órakor a magyar közelfelderítő repülőgépek tájékozódni próbálkoztak, de „... A III. hadtest által jelentett Szeljavnoje K 5 km-re a Donon átkelt ellenséges erőket – 14 órakor – szemfelderítéssel nem észlelte (ti. a közelfelderítőgép megfigyelője – V. D. Cs.) a kérdéses területen semmi mozgást nem látott, a terület légifelvételei kiértékelés alatt.” Július 29-én viszonylagos csend volt a 7. könnyű hadosztály egész sávjában: csak gyenge tüzérségi és aknavető tevékenység zajlott mindkét oldalról. Délután 15–19 óra között német és magyar repülőkötelékek több hullámban bombázták a Don-kanyartól K-re levő erdőket, feltételezve, hogy ott szovjet csapatok gyülekeznek. A nap folyamán – a 7. könnyű hadosztály megerősítésére – Urivba érkezett a III. hadtest-közvetlen VI. kerékpáros-zászlóalj, majd a 22/II. zászlóalj és a 6/3. tábori ágyús úteg. Július 30-án 17 óra 28 és 48 perc között a 4/1. bombázórepülő-század három Ca-135-ös gépe bombázta – gépenként 8 db 100 és 8 db 50 kg-os (zsákmányolt szovjet) bombával – a Szeljavnoje és Borscsevo közti szovjet ütegalásokat. Július 30-ról 31-re forduló éjszaka a szovjet kötelékek bombázták a magyar csapatok kezén levő Urivot és Szeljavnojét. Július 31-én 17 óra 30 perctől német és magyar kötelékek bombázták Szeljavnoje K 3 km-re a „Don irtástól” DK-re levő erdőt: a bombázás mélysége 200 m volt, cél: az ellenséges tüzfegyverek lefogása volt. Délután 17 óra 50 perckor a magyar közelfelderítő repülőgépek jelentették: Sztaraja-Chevrostan D 4 km-re Borscsevo falu lángokban állt, a község K-i szegélyén 2–3 szovjet úteg volt állásban és tüzelt a magyar csapatokra.³⁴

Július 31-én este 22 órakor a 7. könnyű hadosztály sávjában támadó magyar 22/II. zászlóaljnak csak a bal szárnya érte el a Dont, a jobb szárny és a közép lemaradt. A zászlóalj vesztesége: 3 tiszt és 186 légénység volt. Miután a lőszer elfogyott, a zászlóalj visszavonult Sztorozsevojéba. A magyar csapatok ismételt kudarca után, augusztus 1-jén a 7. könnyű hadosztály sávjában több ponton indultak meg szovjet harcfelderítő vállalkozások. A foglyok és szökevények bemondása szerint ezek célja kizárólagosan csak a magyar csapatok nyugtalanítása volt. A hajnali órák legjelentősebb eseménye Sztaraja-Chvorosztannál zajlott le: a kompnál levő magyar tábori őröt túleréjű szovjet harccsoport támadta meg, s az Otticsiha falutól K-re 500 m-re levő hidig visszanyomta. A magyar tábo-

ri őr helyét két szovjet szakasz foglalta el nehéz tüzfegyverekkel.

Augusztus első napjaiban egyre több jel mutatott arra, hogy szovjet ellentámadás készül a 7. könnyű hadosztály ellen, a hídfő visszafoglalására. Augusztus 2-án hajnali 04 óra 30 perc és 05 óra között egy magyar közelfelderítőgép Szeljavnoje K 4 km-re erős szovjet légvédelmi elhárítótűzbe került, miközben a Don K-i partján két csónakot vett észre. „A gép saját első vonalat megállapítani nem tudta, miután többszöri felhívásra azt a saját csapat nem jelezte!” A magyar légifelderítés a reggeli órákra a 7. könnyű hadosztállyal szemben két átkelőhelyet derített fel a Donon. Augusztus 3-án a légi közelfelderítők a 7. k. hadosztály sávjában tizenkét – szovjet katonákkal megrakott – csónak átkelését figyelték meg. A heves szovjet légvédelmi tüzérségi tűz is tudatos előkészületekre utalt. Különösen nagy csapatösszevonásokat figyeltek meg Troickoje körzetében, s ezért 12 óra 30 és 40 perc között a 4/1. bombázórepülő-század három CA-135-ös bombázógépe – öt Héja vadászgép biztosításával – bombatámadást hajtott végre a község melletti erdő ellen. Az egyre aggasztóbb helyzet miatt az 1. repülőcsoport új felderítési rendszert vezetett be augusztus 3-án. Két repülőgép folyamatosan megfigyelte a Don K-i partvonalát átlagosan 2–3 km mélységig, ugyanakkor egy-két naponta egy-egy felderítőgép 30–40 km mélységbe repült be a szovjet vonalak mögé felderítési céllal.³⁵ Augusztus 5-én hajnalban egyre több jel mutatott arra, hogy rövidesen szovjet támadás várható: a Sztaraja-Hevrosztannál levő kompnál egész éjszaka kopácsolás, mozgás, motorzúgás hallatszott, s a magyar tüzérség megindított tüzcsapásai ellenére folytatódott. Egyértelmű volt, hogy a szovjet műszaki alakulatok hidat vernek. A 7. könnyű hadosztály azonnal légi felderítést kért. Azonban a 2. sz. közelfelderítő – a hadsereg É-i sávjára és Korotojak között – teljes nyugalmat észlelt. A csapatokat ez nem nyugtatta meg, sőt azzal vádolták meg a légierőt, hogy nem végeznek alapos munkát a felderítők! A növekvő feszültséget fokozta az egyre aggasztóbb lőszerhelyzet a 7. könnyű hadosztálynál.

Július 22-én a hadosztály két javadalmazás lőszeret kapott, ezt követően 28-án újra kaptak 25 tonna lőszeret. Azonban a csapatok nemtörődöm módon bántak a lőszerrel: az anyaggyűjtő szakközegek a terepen és az elhagyott állásokban kb. 300

tonna elhagyott lőszert szedtek össze!³⁶

Augusztus 6-án kora hajnalban megindult a szovjet 40. hadsereg elmentádása. A hajnali 00 óra 30 perckor Urivnál kezdődő szovjet átkelést a magyar tüzértség zárótüze visszaverte. Ezt követően, 02 óra 45 perckor erős szovjet tüzérstege tűz zúdult Urivra és Szeljavnojéira, majd 04 óra 20 perckor a szovjet 25. gárda lövészadosztály 81. gárda lövészereje Sztorozsevoje és Ottocsiha között, 78. gárda lövészereje pedig Szeljavnoje É-non kelt át a Donon. Az átkeléseket Otticsihánál 22. Szeljavnojénál 12 szovjet csatrepülőgép támogatta tüzével és bombadobásával. Hajnali 04 óra 20 perc körül a szovjet csapatok betörték Szeljavnojéba. A többirányú szovjet támadás szétszaggatta a 7. könnyű hadosztály ezredei és zászlóaljai között az összeköttetést. A hadosztály tartaléka, a 35/I. zászlóalj parancsot kapott arra, hogy ellenlökéssel foglalja vissza Szeljavnojét. Reggel 07 óra 30 perckor a 3. sz. magyar közelfelderítő-repülőgép azt jelentette, hogy a Dontól K-re Anoskino és Sztaraja-Hevrosztan faluk zsúfolva vannak ellenséges páncélosokkal, a községek között pedig nagy a gépkocsiforgalom. Jelezte azt is, hogy Szeljavnojét a saját csapat visszafoglalta, állásaik a község K-i szélén, s a felderítés perceiben lőttek ki éppen két páncélost! Az 1. sz. magyar közelfelderítő-repülőgép 07 óra 45 perces jelentése szerint a szeljavnojei Don-szakasz mesterséges ködben áll, a falutól É–ÉK-re kilenc szovjet bombázógép támad, s az anoskinói kompot a magyar tüzérstege lövi. A felderítő repülésekkel egyidejűleg, 04 óra 15 perctől a 4/I. bombázórepülő századot készenlétbe helyezték. A repülőcsoport parancsnokság közölte, hogy „... a Donon több helyen átkelésben vannak az oroszok, különösen Szeljavnoje körül. Kb. ide leszünk bevetve. Orosz vadászok és bombázók támogatják az átkelést. 06 óra 40 perckor András (ti. András Sándor rep. vk. ales., az 1. rep. csoport vk. főnöke – V. D. Cs.) telefonált: Szeljavnoje felé átkelésben az ellenség, harckocsik is áthajózás alatt vannak. Támadásunk célja: az átkelések, csoportosulások a Don medrében (sic!) és K-i partvidéken. Voronyezstől Szeljavnojéig vadász és bombázó gépek működnek az ellenség részéről...” A 4/I. bombázórepülő-század három Ca-135-ös gépe 07 óra 50 és 55 perc között – gépenként 24–24 db 100 és 50 kg-os bombával – támadta a megjelölt célterületet. A visszatérő gépek személyzete is jelentette: „Szeljavnoje és Uryw között több helyen folyik az átke-

lés.” Megfigyelték azt is, hogy egy saját fogatolt üteg menekülésszerűen vonult vissza ÉK-i irányból Szeljavnojéba. A zavaros helyzet áttekintése miatt a közelfelderítő repülőszázad parancsnoka személyesen repült az arcvonal fölé. Megfigyelése szerint Anoskinóval szemben 10–11 ponton folyt az átkelés. Ő is megállapította, hogy nagy gond, hogy saját csapatok nem jelzik peremvonalukat, ami súlyos szerencsétlenségekhez (saját csapatok bombázása!) vezethet. Mocsáry rep. százados adatai szerint: „07 óra 56 perckor újból telefonált András: sok páncélos és gépjármű van átkelésben és gyülekezőben. Súly (ti. a légitámadások súlya!) nem az áthajózásokon, hanem a gyülekező páncélosokon, különösen a Don és a Boroscsevo közötti erdőn.”

A harcok augusztus 6-án a déli órákra érték el tetőfokukat. Az 5. sz. közelfelderítőgép 11 óra 55 perces jelentése szerint: „Szeljavnoje ÉK 2,5 km-re kilenc ellenséges harckocsi (köztük egy 50 tonnás) áll és füstöl, három pedig nagy lánggal ég. Saját csapatok ÉK-i irányból futásszerűen vonulnak vissza Szeljavnojéba, köztük egy üteg is.” A délután 14 óra 20 perckor kiadott hadtest helyzetjelentés szerint: „Sztorozsevojánál a 7/7. üteg orosz fogságba (került), Uryw K 80.6 háromszögelési pontnál levő horhosban ellenséges átkelés, az ott védő század (a 4/III. zászlóalj részei – V. D. Cs.) nehezen tartja magát.” Valóban itt – Szeljavnoje és Uriv között, a 80.6 és 189.9 magassági pontok között alakult ki a legkritikusabb helyzet: a szovjet csapatok itt mélyen beékelődtek a magyar 4/II. és 4/III. zászlóaljak – és az őket támogató győri 5/6. és 6/7. táborigyűlési ütegek védelmi állásaiba. Az augusztus 6-i összefoglaló helyzetjelentés is erre utalt: „Uryw-Szeljavnoje között, a 80.6 háromszögelési pontnál levő kettős horhosban kb. egy-két századnyi ellenség van, átkelés folyamatban csónakokon.” Súlyos volt a helyzet Szeljavnojétól É–ÉK-re is: „Szeljavnoje és Otticsiha között kb. két ellenséges zászlóalj nyomul előre. Otticsiha és Sztorozsevojánál között egy zászlóalj támad, itt saját ellentámadás: a községből a 22/II. zászlóalj, D-ről a VI. kerékpáros-zászlóalj. A III. légvédelmi tüzérossztály megindult a 7. hadosztály segítségére. Eddig hat ellenséges harckocsi kilöve. Benyomás: az ellenség hídfőt akar kialakítani a Don-kanyarban, egyelőre messzebbmenő támadási célok nélkül!”

A szovjet 40. hadsereg egyre nagyobb erőket vetett harcba. A 6. sz.

magyar felderítő-repülőgép megfigyelésének 17 óra 30 perckor közölt jelentése szerint: „Anoskino felől nyolc pontonon átkelés, Otticsiha Ny erdőben, a műúttól D-re 8–10 ellenséges harckocsi rejtőzik, Sztorozsevojánál kb. 30 ellenséges harckocsi. Saját csapatok jelzése (ti. a peremvonal jelzése – V. D. Cs.) sehol!” Az esti órákra egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy a 40. szovjet hadsereg egy É-i (Sztorozsevoje) és egy D-i (Uriv) összetartó irányú ékkel akarja szétzúzni és visszavonulásra kényszeríteni a Don-könyökben harcoló magyar 7. könnyű hadosztály erőit. A harcok még a késő esti órákban is dúltak. A III. hadtest 21 óra 35 perces napjelentése szerint: „Uryw és Szeljavnoje között, a 189.9 magassági pontnál az ellenség betört, az ott védő saját század (a 4/III. zászlóalj része – V. D. Cs.) ellentámadásban. Troickoje Ny Uriv felé pontonokat szállítanak... Urivnál (ti. a község É-i felében.) a 4/II. zászlóalj (helyzete) változatlan. A 35/I. és 34/III. zászlóaljak az otticsihai-erdőben visszakanyarodtak (harc az otticsihai erdőben), Sztorozsevoje D 1 km-re (É-i arcvonallal) a 22/II, a 35/III. zászlóaljak és a 35/I. zászlóalj részei ellentámadásban É felé.”³⁷

A nap végén a hadseregparancsnokságra befutó jelentések alapján az a megállapítás született, hogy „A 7. könnyű hadosztály erkölcsi ereje olyan, hogy az egyre fokozódó nyomásnak nem tud ellenállni... Kívánatos a leharcolt 7. k. hadosztály leváltása.” Már a nap folyamán felvetődött, hogy a 7. k. hadosztály támogatására vezénylik a 6. könnyű hadosztály tartalékát: a 46/I. zászlóaljat és a német 559. páncélvadászosztályt. (Az utóbbit azonban a német magasabb parancsnokság nem tudta kivonni a súlyos voronyezsi harcokból.) Augusztus 6-án este a 2. magyar hadsereg parancsnokságán határozat született: a Don-könyöktől D-re, Korotojánál harcoló magyar 1. táborigyűlési páncélos hadosztályt az augusztus 7-ről 8-ra forduló éjszaka a 7. k. hadosztály sávjába kell vezényelni, az egri 20. könnyű hadosztály részeivel együtt. Az így beérkező erőkkel 8-án ellencsapást kell végrehajtani.³⁸

Augusztus 7-én a kora hajnali óráktól folyamatosan zajlott a 40. szovjet hadsereg támadása. A III. hadtest hajnali 03 órakor közölt jelentése szerint a Szeljavnoje–Uriv közti horhosokból nagy szovjet erők támadták a 4/II. és 4/III. zászlóaljak csatlakozását. A hadtest 05 óra 10 perces jelentése szerint: Szeljavnoje ÉK-re újabb szovjet harckocsik keltek át a Donon, s ezzel egyidejűleg

20–30 szovjet bombázórepülőgép támadta a Szeljavnojében és Urivban védekező magyar csapatokat. A hadtestparancsnok vadászvédelmet kért, de ezt nem kapta meg. A 10 óra 55 perckor kiadott helyzetjelentés szerint a magyar 7. könnyű hadosztály csapatainak arcvonala Sztorozsevoje, 187.7 mp Ny., 185.6 mp Ny, Uriv község közepe vonalon húzódott. Szeljavnojét a szovjet 78. gárda lövészezred erre az időre már elfoglalta. Délután 14 óra 40 perc és 15 óra között a magyar 4/I. bombázórepülő-század egyik köteléke – gépenként 24–24 db 100 és 50 kg-os – bombát dobott a kért célterületre. A zűrzavarban a bombázókat kísérő magyar Héja vadászpilóták meg támadták és tévedésből lelőtték az ott a légtérben tevékenykedő német He-111-es típusú felderítőgépet. A gép kényszerleszállást hajtott végre. A hadtest napközi jelentése szerint 16 óra 25 percre „A Don-könyökben kb. 6–8 ellenséges zászlóalj, saját csapat visszavonul. Elért vonal: Gyevica K., Goldajevka templom, Uriv 'U' betűje, a 4/II. zászlóalj részei Uriv É területén gyülekeznek, a 35/I. zászlóalj a 185.6 mp körzetében (van).” A hadtest este 21 óra 35 perckor kiadott napijelentése szerint: „A 7. k. hadosztálynál utóvédharcok. A szétszórt csapatok, melyek nagyrészt parancsnokaikat elvesztették, visszavonulása tovább tart. Az ellenséges fogolyvallomások szerint az ellenség is érzékeny veszteségeket szenvedett. Számolni kell azzal, hogy az ellenség az éj folyamán további erőket von át a folyón. Fogolyvallomások szerint a 25. gárda lövészhadosztály 73., 78. és 81. gárda lövészezredei, a 24. harckocsihadtestből pedig a 130. harckocsidandár vett részt (20–25 db harckocsit vetve) a harcban. A 7. k. hadosztály tüzérsége (eredetileg 24 db lövegéből) 17 löveget elvesztett, az egészségügyi oszlopnál 700 sebesült van. Este 19 órára a 7. k. hadosztály csapatai a Sztorozsevoje és Uriv közti – Uriv-patak – nyugati magaslataira vonultak vissza, s ott helyezkedtek hevenyészett állásokba.”³⁹ A magyar 1. tábori páncélos hadosztálynak augusztus 7-ről 8-ra forduló éjszakára tervezett felvonulásából nem lett semmi. A hadosztály átcsoportosításához ugyanis 300 köbméter üzemanyag kellett, s a magyar hadseregparancsnokság az osztrogozsszki német üzemanyagraktárból csak 100 köbmétert tudott szerezni. Ennek ellenére a magyar IV. és VII. utászászlóalj (Görgényi Dániel szdos. parancsnokságával) az urivi harcoktól 18 km-re D-re (a 7. k. hadosztály D-i sávhatarát képező Potudany folyón) augusztus 8-án

reggelre – a kiadott parancsnak megfelelően – elkészítették magyar hadi hídanyagból a 12–16 tonnás teherbírási pontonhidat Kolbinónál. A páncélos hadosztály azonban nem volt sehol.

Az augusztus 7-ről 8-ra forduló éjszaka – 21 óra és 02 óra 30 perc között – a szovjet repülőgépek óránként bombázták Novo-Uzspenkát és Bolgyirevkát. Az arcvonalban egyébként nyugodtan telt el az éjszaka. A 7. k. hadosztály É-i védőkörletét az egri 14. gyalogezred három zászlóalja vette át. A 35. gyalogezred maradványai Novo Uzspenkára vonultak vissza. A D-i védőkörletben továbbra is a 4. gyalogezred három zászlóalja és a 7. tábori tüzérezred két osztály, valamint az 5/II. tábori tüzérezred helyezkedett el. Augusztus 8-ra derült ki, hogy az előző napi súlyos harcokban a 7. k. hadosztály 35/I., 35/II., 34/III., 4/I., 4/II. és 4/III. zászlóaljai 80%-os embervesztéseket szenvedtek el: 800 halott, 2700 sebesült és 500 eltűnt volt a végeredmény, a tüzérség 28 db lövegből pedig 17 veszett el.

Augusztus 8-án a délutáni órákig tartott az arcvonalban a viszonylagos nyugalom. Légitámadás is csak a Potudany folyónál zajlott le a déli órákban: két szovjet repülőgép bombázta a pontonhidat, de a bombák 100–200 m-re robbantak a vízben a híd mellett. Délután 15 órakor Kopp főhadnagy – a hadseregparancsnokság műszaki parancsnokának futára jelentette, hogy a páncélos hadosztály felvonulása és átkelése egy nappal eltolódott.

Augusztus 8-án délután 15–16 óra között a szovjet 25. gárda lövészhadosztály csapatai harcfelderítő vállalkozásokat kezdtek a Sztorozsevoje és Szeljavnoje Ny vonalon. A magyar tüzérség tüzeiben a vállalkozások meghiúsultak. Erőteljesebb szovjet akcióra – 2–3 zászlóaljnyi előnyomulásra – került sor az Urivtól ÉK-re levő erdőben. Ugyanakkor Goldajevka és Gyevica között a szovjet 1. romboló-dandár I. géppisztolyos-százada kísérelt meg előnyomulást É–ÉNy-i irányba, a 4/II. és 4/I. zászlóaljak között. A III. hadtest 21 óra 50 perckor kiadott napi jelentése szerint az átszivárgást a két magyar zászlóalj csapatai még a főellenállási vonal előtt megállították. A napi jelentés részletesen taglalja a hadosztály helyzetét:

É-i védőkörlet: 14/II., 14/I. és 46/I. zászlóaljak; valamint a 38/II. zászlóalj. Tartalék Novo Uzspenkán: a 35. gyalogezred maradványai és a 22/II. zászlóalj részei. D-i védőkörlet: 4/III. zászlóalj (Uriv Ny), 7. önálló huszárszázad (Gyevica-patak völ-

gye), 4/I. zászlóalj (Gyevica ÉK–K.) Tartalék: 4/II. zászlóalj és VI. kerékpároszászlóalj. A két csoport közti sávhatar: 178.1 hárp. és Uriv É-i széle. Bolgyirevka K-re beérkezett a német 559. páncélvadász-osztály 1. ütege, s ott páncélvédelmi állásokat épített ki. (Ugyancsak itt – Bolgyirevka K és 158 mp területén volt védelemben a fentebb említett tartalék is.) A jelentésben szerepel, hogy a 7. tábori tüzérezred 4., 5. és 7. ütegei teljes löveganyagukat elvesztették; a 4/III., 38/II., 35/I., 34/III., 22/II. és VI. kerékpáros zászlóaljak gyakorlatilag felmorzsolódtak. Az elmúlt két nap harcái során a hadosztály sávjában hét szovjet katona esett hadifogságba.⁴⁰

Az augusztus 8-ról 9-re forduló éjszaka a szovjet repülőgépek szórványosan bombázták a 7. k. hadosztály védelmi sávját, valamint a mélységben felderített célpontokat. Az arcvonalban egyébként nyugodtan telt el az éjszaka. Hajnali 04–05 óra között azonban szovjet támadás indult meg a hadosztály déli védőkörlete ellen. Szovjet osztagok nyomultak előre az Uriv–Bolgyirevka közti úton, a 4/III. zászlóalj és a VI. kerékpáros-zászlóalj – ha nehezen is, de – tartotta állásait. Egy szovjet hadifogoly vallomása szerint: az északi védőkörzettel szemben 2–3 szovjet lövészezred áll támadásra készen! Szovjet vállalkozások zajlottak le a Gyevica-patak völgyében is, de a 7. önálló huszárszázad ezeket is visszavetette. A délelőtti órákban, 09 óra 05 perckor a 7. k. hadosztály közölte, hogy felderítési adatai alapján megállapították, hogy az északi védőkörzettel szemben kettő, a déli védőkörzettel szemben pedig egy szovjet hadosztály összpontosul. Az elmúlt harcok pontos veszteségei: 2700 regisztrált sebesült, 800 halott, 500 eltűnt (fogoly), összesen kb. 4000 ember.

Augusztus 9-én hajnalra a Potudany-folyó átkelőihez érkezett a magyar 1. tábori páncélos hadosztály (pk.: dálnoki Veress Lajos altábornagy). Az esti órákra átkelt a pontonhídon 5 db 38. M. Toldi, 49 db T-38-as és 10 db P-IV-es típusú harckocsi (összesen 64 db) és 3 db 75 mm-es páncéltörő ágyú. Miután a páncélos hadosztály felvonult a 7. k. hadosztály védelmi sávjába, Veress altábornagy átvette a 7. és 20. könnyű hadosztályok feletti parancsnokságot („Veress-csoport”).⁴¹

A 2. urivi csata

A 2. magyar hadsereg parancsnoksága utasította a „Veress-csoportot”,

hogy ellenlökéssel foglalja vissza a Don-könyök térségét, s számolja fel a 40. szovjet hadsereg hídfőállását Sztarozsevoje–Uriv–Goldajevka–Gyevica vonalon. A hadseregparancsnoki instrukciók alapján, Veress altábornagy hajnali 04 órakor kiadta a támadási parancsot. Az ellentámadás kezdetben sikeresen bontakozott ki: a páncélos erők a két védőkörlet csatlakozásánál támadtak, magukkal ragadva a két védőkörlet gyalogságát. Áttörték a szemben levő szovjet 25. gárda lövészadosztály hevenyészett állásait, s elérték Szeljavnoje É-i körzetét. Az ott húzódó magaslatokon balra fordultak, Sztarozsevoje irányába. Itt azonban nagyerejű szovjet tüzérségi, aknavető és sorozatvető tűz zúdult rájuk, s egyik légitámadás a másikat követte. Az oldalazó tűz miatt a páncélosokat kísérő gyalogság lefeküdt, vagy visszazözlött. Veress altábornagy rádión magához rendelte a törzs tisztjeit, és a felháborodástól artikulátlan hangon adta ki a parancsot: „Pisztollyal megállítani a visszazözlő csúrhét!” A teljes összeomlást csak az akadályozta meg, hogy 16–17 óra között német zuhanóbombázó támadás zúdult Sztarozsevojára, Szeljavnojára, valamint a Szeljavnoje–Uriv közti horhosokra, a szovjet erők legfontosabb gyülekezési pontjaira. Miután a szovjet csapatok 18 magyar harcrocst kilöttek, a lényegileg már 12 óra elakadt magyar csapatok 16–17 óra között parancsot kaptak arra, hogy vonuljanak vissza megindulási állásaikba.⁴² A visszavonulás során – még az éjszakai órákban – az 1. magyar páncélos hadosztály a Potudany folyó mögé, Jablonsznoje falu körzetébe hátrált. A visszavonuló páncélos hadosztály kisebb erőket visszahagyott: a 7. könnyű hadosztály (harcálláspontja: Plotava) alárendeltségében maradt a 3. gépkocsizó lövészzászlóalj és az 1. gépvontatású tüzérosztály.

Augusztus 10-ről 11-re forduló éjszaka nyugodtan telt el. Miután a 7. k. hadosztály sávjában visszaállt a déli és északi védőkörlet, az arcvonal mögött – a 4/I. zászlóaljából, a VI. kerékpáros-zászlóaljából, a 2. huszárszázadból, a 7/2. és 10/4. tábori ágyús útegekből – harccsoportot alakítottak ki (pk.: Takách ezredes: „Takách-csoport” elnevezéssel.) Augusztus 11-én teljes csend volt az arcvonalszakaszon. Augusztus 12-én a 7. könnyű hadosztály északi és középső szakaszán továbbra is csend volt, miközben a déli szakaszon a nap folyamán heves, de rendszertelen szovjet tüzérségi tűz érte a 4/I. zászlóalj állásait. Dél előtt 11 órakor a 7. k. hadosztályt a „Veress-csoport”

visszaadta a III. hadtestnek. Augusztus 12-én változás következett be a 7. könnyű hadosztály parancsnoklásában is: László Dezső vezérőrnagy átadta a parancsnokságot Mező Endre vezérőrnagynak.

Augusztus 12-én este 23 óra 30 perc körül a szovjet 1. rombolóandár zászlóaljerejű támadást indított a Gyevicát védő 4/I. zászlóalj ellen, de hajnali 01 óra 30 percre a magyar csapatok a támadást visszavetették. Az este 21 óra 55 perckor kiadott hadtestparancsnoki helyzetjelentés szerint: „Benyomás: az ellenség Goldajevka K és Gyevica D-ről akarja a támadást folytatni.” A jelentés szerint a 7. könnyű hadosztály tartalékát a 35/II. zászlóalj alkotta (Gyevicában), s a nap folyamán a hadosztály 12 szovjet katonát ejtett foglyul. Augusztus 13-án kora hajnalról folytatódott a szovjet harcfelelő vállalkozások a 4/III. és 4/I. zászlóaljak csatlakozásánál, Gyevicától É-ra: 01 óra 30 perctől szakasz, majd 03 óra 30 perctől századerejű szovjet csoportok közelítették meg a magyar állásokat. A hadtestparancsnok 08 óra 45 perckor kiadott helyzetjelentése szerint: „A 7. k. hadosztály megmaradt csapatai lelkileg rendbejöttek, úgyhogy kisebb orosz támadások (már) nem okoznak krízist!” Egyúttal közölte, hogy a két súlyos veszteségeket szenvedett zászlóaljat – a 4/II. és 4/III. zászlóaljakat – tartalékba állította. A 13-án este 22 órakor közölt hadtest napi jelentés szerint a 7. k. hadosztály védelmére rendelték az egri 20. tüzérezred két útegét. Egyidejűleg közölte az augusztus 8–12 közti veszteségeket: 242 ember elesett, 1385 megsebesült, 686 eltűnt, összesen: 2283 ember. Fogságba esett 35 szovjet katona.⁴³

Augusztus 14-én a felderítés újabb szovjet erők átkelését figyelte meg, ezért a hadsereg hadműveleti osztálya 13 órára bombatámadást kért az urivi szovjet híd ellen. Déli 13 óra 15 perckor startolt a 4/1. bombázórepülőszázad négy Ca-135-ös gépe. A vezérgépen Mocsáry István rep. százados századparancsnok mellett foglalt helyet Németh János rep. vk. alezredes is. Ilovszkoje felett csatlakoztak a bombázókhoz a Héja vadászok, majd a kötelék 14 óra ért Uriv fölé. A vezérgép éppen megkezdte a bombaszorozatok oldását, mikor a szovjet légelhárító ágyúk tüzeiben – szárnytöben – telitalálat érte a parancsnoki gépet. A lángbaborult gépből Németh vk. alezredes és Orbán György főhadnagy megfigyelőtiszt sikeresen kigurított ejtőernyővel. Mocsáry rep. százados és a gép személyzetének két tagja a gépben rekedt, mely égve zu-

hant le 2300 méter magasból Uriv község ÉK-i részébe. A napi harcjelentések is megemlékeznek az esetről. Az 1. repülőcsoport 16 óra 20 perckor kiadott napközi jelentése szerint: „14 órakor három saját gép az urivi hidat bombázta: találatok a Ny-i hídfőn és a községben.” A hadtestparancsnokság 16 óra 35 perces napközi jelentése szerint: „A 7. k. hadosztály jelenti: az urivi híd elékszült, 14 órától négy magyar bombázó sikertelenül támadta, egy repülőgép lezuhant.”⁴⁴ A sikertelen magyar légitámadások nem tudták megakadályozni a szovjet csapatok folyamatos átkelését az urivi hídon augusztus 14-én. Másnap, augusztus 15-én a kora hajnali óráktól a szovjet erők már támadásba is lendültek az Uriv–Bolgjirevka közti út mentén, öt harcrocst támogatásával. A hadtest 05 óra 10 perckor kiadott reggeli jelentése szerint: „04 órától a Goldajevkáról a 160.2. magassági pont felé indított ellenséges támadás még folyamatban, Urivban öt ellenséges harcrocst jelent meg. Délután 15 órakor hat ellenséges harcrocst betört a 4. magyar gyalogezred főellenállási vonalába a 160.2 mp-nál, és a védelmi állások mögé jutott, egy harcrocst kilöttek, a többi visszafordult.” A III. hadtest 16 óra 50 perckor kiadott napközi jelentése szerint 15 órakor 10–12 szovjet harcrocst és egy lövészzászlóalj tört előre, s a jelentés kiadása idején a harc még folyamatban volt. A hadtest 22 órakor kiadott napi jelentése szerint 15 órától a szovjet csapatok 12 harcrocstval törtek be a 7. k. hadosztálynál. A harc során hat szovjet harcrocst kilöttek, s 18 óra 30 percre a saját vonal helyreállt. A harc végén a 7. k. hadosztály alárendeltségébe utalták a 23/I. zászlóaljat és a 23. gépvontatású páncéltörőágyús szakaszt. Az 1. magyar repülőcsoport 21 órakor kiadott napi jelentése szerint a nap folyamán két ízben bombázták Urivot: 8 tonna bombát dobtak le a szovjet csapatok fő gyülekezési körzetére. Az események után, augusztus 27-én a 7. k. hadosztály parancsnoka kiadta 3. sz. rendkívüli hadosztályparancsnoki parancsát: „Törzsszállás: 1942. augusztus 27. Dicséret. A 14/III. zászlóalj a 7. hadosztály csapataival (különösen a 4/II. és a 34/III. zászlóalj részeivel) augusztus 15-én hősiessé küzdve az ellenségnek harcrocstokkal támogatott támadásának ellentállt, sőt azt ismételtén vissza is vetette. Majd mikor 16 óra felé 6–8 harcrocst a főellenállási vonalon át betört állásainkba, a 14/III. zászlóalj magyar katonái kitarítottak, nem hagyták el állásaikat. Ezzel egyrészt megakadályozták a

harckocsik után előnyomuló orosz gyalogság támadását, másrészt lehetővé tették a bolsevista harckocsiknak a mélysegi övben való kilövését és a tartalék zászlóaljak ellentámadását. Végül is 19 óráig a főellenállási vonalat csapataink újra mindenütt teljes egészében visszazerezték és azóta is biztosan tartják. Ezzel fenti csapatok bebizonyították, hogy a magyar katona nem veszítette el szívét, s ha a tűzkeresztség első, talán bizonytalan érzésein túljutott, épp oly hős, kitartó és bátor, mint amilyennek a magyart 1000 év óta mindenütt ismerik. Fenti harcokban résztvett parancsnokoknak, összes tiszteknek, tiszthelyetteseknek és valamennyi hős katonának a legfelsőbb szolgálat nevében hadosztályparancsnoki dicsérő elismerésemet fejezem ki. Vitéz Mező Endre vezérőrnagy, sk. A másolat hiteles. Táborigi posta 217/56. 1942. aug. 27-én. Stirczky József s. k. gh. főnök.”⁴⁵

Augusztus 15. után elcsendesedtek a harcok a Don-kanyar hídfőben. A következő napokban csak a 40. szovjet hadsereg sávjában működő 2. légi hadsereg 205., 269. vadászrepülő-, 227., 291. csatarepülő-, 208. éjszakai bombázórepülő-hadosztályai-

nak kötelékei tevékenykedtek a III. hadtest, illetve a 7. könnyű hadosztály felderített célpontjai ellen. Augusztus 16-án este 21 óra körül 18 szovjet bombázógép géppuskázta és bombázta a 7. k. hadosztály főellenállási vonalait, illetve Gyevica községet. Augusztus 17-én este 21 órától a következő nap hajnali 03 óráig folyamatosan támadták a hadosztály sávjában felderített célpontokat a szovjet bombázógépek. Ennek során a Takách-harccsoport állásainak É-i szárnyát 23 gép bombázta.⁴⁶ Augusztus 18-án 17 órától Goldajevka É-on két szakasz erejű szovjet vállalkozás zajlott le, melyet a 4/II. zászlóalj visszavetett. Augusztus 19-én pontosították a két fél arcvonalát: a szovjet csapatok peremvonala az alábbi terepszakazon húzódott: Goldajevka templomdomb, Uriv közepén az Uriv-patak medre, a 66-os erdő, a 187.7. mp., a 195.6 mp., Sztorozsevoje falu DNy-i széle. A III. hadtest augusztus 19-i reggeli jelentése szerint az elmúlt nap és éjszaka 19 szovjet katona szökött át a 7. k. hadosztály sávjában. Augusztus 19-én az arcvonalban nyugalom volt, 17 órakor tíz szovjet repülőgép gyújtóbombákkal támadta Bolgyirevkát. Augusztus 19-én a 7. k. hadosztály létszámjelentést adott ki a hadosztály zászlóaljairól (sajnos nem közölve a zászlóaljok hadrendi számait.) Ezek szerint a zászlóaljok létszáma az aláb-

bi volt: 335, 380, 400, 400, 600, 681 katona, zászlóaljanként 7–10 db géppuska, 2–3 db páncéltörő ágyú, 2–4 db aknavető, 3 db légvédelmi ágyú. Az augusztus 19-i hadtestparancsnoki helyzetjelentés szerint: „Benyomás: az ellenség a 9. és 7. könnyű hadosztályoknál hídfőjének kibővítésére törekszik. A 7. könnyű hadosztálynál az ellenség Uryw és Dewiza (Gyevica) felé szivárog.”⁴⁷ Augusztus 20-tól tovább tartott az arcvonalban a nyugalom, csak a két szembenálló légi erő kötelékei támadták egymás vonalait, s a védelem mélységében felderített célpontokat. Augusztus 20-án este a magyar és német repülőkötelékek nyolc ízben bombázták a Dontól K-re elterülő erdősegeket, ahol szovjet összpontosításokat véltek felfedezni. Augusztus 21-én hajnali 00,15 perctől 03 óráig szovjet éjszakai bombázók támadták a 7. k. hadosztály főellenállási vonalait. Déli 11 órától pedig 16 szovjet repülőgép Gyevica körzetét bombázta, a magyar vadászgépek a bombázókat megtámadták és ketőt lelőttek. Augusztus 22-én dél előtt Bolgyirevka és Gyevica felett jelent meg kétszer 6–6 szovjet bombázógép.

Augusztus 23-án a hajnali órákban a szovjet csapatok újra támadásba mentek át. Hajnali 04 óra 50 perc körül egy 120 főnyi csoport a 185.6 háromszögelési pont irányából

7. ábra. Magyar gyalogság tűzharcban a Don menti erdőben. (1942. augusztus 20.) Hadtörténelmi Múzeum gyűjteményéből

nyomult előre a 172.7 magassági pont felé. A magyar tüzérség tüze a csoportot szétszórta, a maradékot a 14/II. zászlóalj semmisítette meg. Délelőtt 09 óra 30 perc körül egy szovjet zászlóalj támadott a 187.7 háromszögelési pont körzetéből, de a 7. tábori tüzérosztály ütegeinek tüze szétszórta és visszavetette őket. Kora este, 19 óra körül szovjet osztagok nyomultak előre – egy-két harckocsi támogatásával – a 20. és 7. könnyű hadosztályok csatlakozásánál, a 195.6 háromszögelési ponttól a 185.6 magassági pont irányába. Az előnyomulást visszavetették. A harc-vállalkozások mellett a nap folyamán – különösen a délutáni órákban – folyamatos szovjet aknavető tűz érte a 7. k. hadosztály főellenállási vonalát, s több légitámadás érte Gyevicát. A német vadászgépek öt szovjet bombázógépet lelőttek.⁴⁸

Augusztus 23-án részletes kimutatást adott ki a III. hadtestparancsnokság a 7. könnyű hadosztály csapatainak létszámáról és fegyverzetéről:

4/I. zászlóalj: 22 tiszt, 551 legénység, 11 golyószóró, 4 géppuska, 2 gránát- és 1 aknavető, 3 nehézpuska,

4/II. zászlóalj: 19 tiszt, 517 legénység, 11 golyószóró, 3 géppuska, 3 gránátvető,

4/III. zászlóalj: 18 tiszt, 368 legénység, 14 golyószóró, 4 géppuska, 5 gránát- és 2 aknavető, 3 nehézpuska, 2 páncéltörő ágyú,

35/I. zászlóalj: 11 tiszt, 452 legénység, 23 golyószóró, 6 géppuska, 2 gránát- és 1 aknavető, 2 nehézpuska,

35/II. zászlóalj: 9 tiszt, 546 legénység, 11 golyószóró, 7 géppuska, 3 gránát- és 4 aknavető, 1 nehézpuska, 4 páncéltörőágyú,

34/III. zászlóalj: 10 tiszt, 399 legénység, 24 golyószóró, 5 géppuska, 2 gránátvető, 2 nehézpuska, 4 páncéltörőágyú.

7/I. tábori tüzérosztály: 2. és 3. ütege 4–4 db 105 mm-es tarackkal,

7/II. tábori tüzérosztály: 4., 7. ütegek 4–4 db 100 mm-es ágyúval.⁴⁹

Az augusztus 24-én 21 óra 30 perckor kiadott hadtestjelentés szerint a 7. k. hadosztály előtt a szovjet csapatok erődítési munkálatokat végeztek. A nap folyamán a 4/III. zászlóalj hadosztálytartalékba visszament Dubovoj faluba, helyét a 4/II. zászlóalj foglalta el az arcvonalban. Augusztus 25-én a 7. könnyű hadosztály megkapta a 20/4. tábori ágyús üteget, ugyanis az 5/6. üteg meglevő 2 db lövege elhasználódás folytán használhatatlanná vált.⁵⁰

Augusztus 25-én a teljes Don-könyvek hídfővel szembeni arcvonal-

szakasz a német XXIV. páncélos hadtest (pk.: Langermann pc. tábornok) alárendeltségébe került a magyar 20., 7. és 13. könnyű hadosztályokkal és a 336. német gyaloghadosztállyal egyetemben. A páncélos hadtest alárendeltségében volt a német 618. tüzérezred törzse, a 71/II., 62/II. tüzér-, 625. nehéztüzér-, 861. gépesített nehéztüzér- és a magyar VII. légvédelmi tüzérosztály. Az a terv merült fel, hogy a súlyosan leharcolt 7. könnyű hadosztályt kivonják a hídfőből, s a III. magyar hadtest parancsnokságának elképzelése szerint alkalmazzák. Az új – német – hadtestparancsnokság 1942. augusztus 29-én 00 órakor vette át az arcvonalszakasz vezetését. Szeptember 1-re elkészült a részletes hadműveleti terv az ellentámadásra, a 3. urivi csatára.

A hadműveleti tervek szerint – Arhangelszkoje területéről Sztorozsevoje irányába – első lépcsőben a 168.

8. ábra. Magyar gyalogsági fedezékek a Donnál (1942 szeptember.) Hadtörténelmi Múzeum gyűjteményéből.

német gyaloghadosztály támad egy rohamlöveg-osztállyal megerősítve. Sztorozsevoje elfoglalása után a német hadosztály – az 1. magyar páncélos hadosztállyal együtt – a 185.9, 187.7 magassági pontok, Uriv K., 189.9 magassági pont vonalon – Szeljavnojéra támad. A második lépcsőben támadó magyar 20. könnyű hadosztály egyik ezredcsoportja Sztorozsevojét tisztítja meg a még ellenálló szovjet csapatoktól, másik ezredcsoportja Otticsihát foglalja el. A támadás jobb – déli – szárnyán magyar erőket összpontosítottak: északi – balszárnyon a 7. könnyű hadosztály északi csoportja, míg a déli – jobb – szárnyon a 13. könnyű hadosztály. Az ellentámadást a 143.

német tüzérezred parancsnokság alatt összevont két magyar és két német tüzérezredet támogatja Novo Uszpenka körzetéből. A déli szárnyon – a 7. könnyű hadosztály északi csoportja és a 13. könnyű hadosztály támogatására a 336. német gyaloghadosztály sorozatvető-osztályát szándékoztak harcba vetni. A támadás kezdetét: 1942. szeptember 8-án szabták meg: Sztorozsevoje ellen 05 órától, Uriv ellen 05 óra 20 perctől.

A szovjet felderítés feltehetően észlelte a magyar és német csapatok előkészületeit, mert a 40. szovjet hadsereg egységei erőteljes harcfelderítésbe kezdtek. Szeptember 1-jén szakaszerejű gyalogság – két harcokcsi támogatásával – visszaverte az Uriv és Sztorozsevoje közti horhától 1 km-re K-re a magyar 20. könnyű hadosztály előretolt harcelőrsét. Szeptember 3-án hajnali 01 óra 30 perc körül egy századerejű szovjet felderítőcsoport nyomult előre Uriv Ny-i széléről a 160.2 hárp. irányába, de a 4/II. zászlóalj visszavetette a támadást. Még ezen a napon 13–14 óra között, Uriv Ny–ÉNy körzetből zászlóalj erejű szovjet harcsoport nyomult előre, de a magyar védelem tüzeben ez a vállalkozás is kudarcot vallott.⁵¹

A 3. urivi csata

Az 1942. szeptember 8-ra tervezett magyar–német támadás végül is szeptember 9-én hajnalban indult meg a XXIV. páncélos hadtest sávjában, az urivi szovjet hídfő ellen. Az akció sikeresen bontakozott ki: a nap folyamán a 168. német gyalogos- és az 1. magyar páncélos hadosztályok, valamint a 7. könnyű hadosztály északi csoportja elfoglalta a 195.6, 187.7 és 185.6 háromszögletű pontok vonalában húzódó magaslati terepszakaszt. A 7. könnyű hadosztály északi csoportja a 160.2 hárp. magaslatinak keleti lejtőiről nyomult előre az előtte magasodó 185.6 háromszögletű pont irányába. Miközben az Otticsiha–Uriv ÉNy között sikeresen bontakozott ki a magyar–német támadás, a támadócsoport déli szárnyán, a 13. könnyű hadosztály csapatai eredményesen tartóztatták fel az Urivból indított szovjet csapatokat. A 13. könnyű hadosztálytól D-re a 7. könnyű hadosztály déli csoportja Gyevicát védte, és nem vett részt a 3. urivi csatában.

A támadás harmadik napjára, szeptember 11-én délután 15 órára a legjelentősebb eredményt a déli szárnyon támadó kecskeméti 13. könnyű hadosztály érte el: elfoglalta Uriv község nagyobbik részét, kivéve a

község DK-i negyedét, elsősorban a templomdombot, melyet a szovjet csapatok szilárdan a kezükben tartottak.

Szeptember 12-re a 168. német gyalogos- és 1. magyar páncélos hadosztályok elérték a Sztorozsevoje–Szeljavnoje községek között emelkedő magaslati terepet. Erre az időre a 7. könnyű hadosztály északi csoportja is előnyomult: elfoglalta a 185.6 magaslatot, s annak keleti lejtőin ásták be magukat, ideiglenes védelmi állásokat építve ki egy várható szovjet ellencsapás feltartóztatására. Szeptember 13-án hajnali 04 óra 15 perctől a szovjet 25. gárda lövész-hadosztály csapatai lendültek ellentámadásba. A Don-könyök hídfőben ekkor – a magyar felderítés adatai szerint – tizenöt szovjet lövész-zászlóalj, négy aknavetőosztály és 40–60 páncélos harcolt, s egy lövészedret a csata közben szállítottak át a Don folyón, a hídfőben levő erők támogatására. Különösen jelentős erőket vetettek be a szovjet csapatok Urivtól 5 km-re É-ra. A harcokcsikkal támadó szovjet erők a déli órákra a 7. könnyű hadosztály északi csoportját kivetették a 185.6 magaslaton kiépített hevenyészett állásaiból, s a 160.2 magassági pont keleti lejtőin húzódó állásaikba szorították vissza. A hátráló 4/III. zászlóalj mindkét nehéz páncéltörő ágyúját megmentette, s visszahozta kiindulási állásaiba. A 7. könnyű hadosztály északi csoportjának visszavonulásakor a tőle É–ÉK-re védő 168. német gyalogos- és 1. magyar páncélos hadosztályok csapatai szilárdan tartották elfoglalt terepszakaszukat, a 185.6 magassági pont és Otticsiha közti vonalukat. A 7. könnyű hadosztály északi csoportjával egyidejűleg, a tőle délre harcoló 13. könnyű hadosztály is visszavonult: kiűrtették Uriv község délkeleti és középső részét, s a község északi részébe, valamint Goldajevka község nyugati részébe vonultak vissza. A szovjet sikerek egyik fő oka páncélos főlényükben rejlett. A 2. magyar hadsereg parancsnokának, Jány Gusztáv vezérezredesnek összefoglaló jelentése szerint: „... *A mi páncéldáoszaink és a T-38-as harcokcsijaink nem korszerűek, zsákmányai lettek az orosz T-34 és KW-II-inek (ti. harcokcsijainak – V. D. Cs.) mert ezek páncélját átütöni nem tudták. A nyitott (ti. harcokcsi) toronyból kigúnyoltak bennünket az oroszok a 3. ury-i csatában...*” A 3. urivi csata rendkívül súlyos embervesztésekkel járt:

halottak:

németek: 11 tiszt, 206 legénys.
magyarok: 49 tiszt, 1193 legénys.

sebesültek:

németek: 39 tiszt, 1183 legénys.
magyarok: 168 tiszt, 5995 legénys.
eltűntek:

németek: – 133 legénys.
magyarok: 10 tiszt, 594 legénys.

Az összesítő jelentés megjegyezte, hogy a legnagyobb veszteségek Uriv községben voltak.⁵² Az itt harcoló 13. könnyű hadosztály mintegy 300 elesett katonáját szállították vissza Bolgyirevkába, s a falu nyugati szélén levő iskolával (kötözőhely) szembeni mezőn kialakított katonai temetőben temették el őket. Már az előző harcok során itt alakították ki a 7. könnyű hadosztály „hősi temetőjét”, ahol néhány hónapon belül sokezerre növekedett a katonasírokra tűzött nyírfakeresztek száma.⁵³

Két napi viszonylagos nyugalom után, szeptember 16-án reggel 06 órától a szovjet 25. gárda lövész-hadosztály folytatta ellenlökését. Erős tüzéségi és sorozatvető tűz után zászlóalj erővel és 14 harcokcsival törtek előre az otticsihai erdőből, egy lövészszázad pedig a 195.6 magassági pont körzetéből nyomult előre. A szovjet csapatoknak nem sikerült áttörni az 1. magyar páncélos hadosztály és a 417. német gyalogezred hevenyészett védelmi vonalát. Délelőtt 10 órakor a szovjet csapatok – hat páncélossal megerősítve – újra előrenyomultak, de ez a támadásuk is elakadt a magyar és német csapatok tüzeiben. A nap folyamán vívott harcban – a magyar jelentések szerint – tizenkét szovjet harcokcsit, köztük „három 44 tonnásat” (azaz: KV-1-est – V. D. Cs.) lőttek ki, két szovjet harcokcsi pedig aknára futott. Szeptember 18-án délután Urivból indítottak a szovjet csapatok két egymást követő – századerejű, 3–3 harcokcsival támogatott – harcállalkozást, melyek ugyancsak sikertelenek voltak.⁵⁴

1942. szeptember 18 után mindkét harcoló fél felhagyott támadásaival, s megkezdte – tekintettel a közeledő félelmetes oroszországi télre! – téli védőállásainak kiépítését a Sztorozsevoje D–DNy., Uriv-patak nyugati magaslatai, Uriv északi egyharmada, Goldajevka É–ÉNy-i széle, Gyevica község keleti széle terepszakazon.

Folytatás:

Állásharcok a Don-könyökben. (1942. szeptember 18–1943. január 11.)

JEGYZETEK

1. Veszprémmvármegye c. hetilap: 1942. április 26. (XLIV–LXVII. sz. 13.); 1942. május 3. (LXIV–XLVII. 18. sz.)

2. GÖRGÉNYI Dániel: *Signum Laudis. Egy katona emlékiratai. Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest. 1968. 92–102.*; MARX Ferenc tanár (Balatonfüred) volt t. zászlós közlése.
3. Hadtörténelmi Levéltár. (HL) 2. hadsereg parancsnokság. 1942. IV. 20–VIII. 1. I. a. osztály. Naplómellékletek. 1–299; 7. sz. m. „Armee–Oberkommando 2. Ia. Nr. 334/42. g. Kdos. Betr.: Einsatz des Kg.I. Ung. III. A. K.; vö.: 8/b. sz. m. (térkép); 9. sz. m. 174/III. hdt. Ia. 42. V. 7. (5. doboz.)
4. Ibidem: 8. sz. melléklet.
5. HL. 2. hads. pkság. 1942. Eln. 138, 651. Ia. oszt. I. b. oszt. Kiértékelő csoport. Főszállásmester. (4. doboz.) A 7. k. ho. elhelyezése. 1942. V. 12.
6. SZABÓ Péter: A 2. magyar hadsereg felszerelése és fegyverzete a frontra kivonulása idején. (1942. április–május.) Hadtörténelmi Közlemények. (HL) 1985/3. sz. 621–627.
7. LÉGRÁDI Elemér (Veszprém, Bartók B. u. 6. sz.) volt t. hadnagy közlése.
8. HL. 2. hads. pkság. 1942. IV. 20–VIII. 1. Ia. oszt. Naplómellékletek. 1–299. (5. doboz.): 120/2. hads. Ia. 42. V. 31. sz. Helyzet 42. V. 31-én 08 h-ig. (Vázlat.), vö.: 34. sz. melléklet: 120/2. hads. I. a. 42. V. 31. 06.10^h) Domaniczky komm. gen.), vö.: 2. hads. pkság. 1942. Eln. 138, 651. I. a., I. b. oszt. Kiértékelő csoport. Főszállásmester. (4. doboz.); szám nélkül: Harctudósítás töredékek. V. 31. Kivonat a 4. gy. e. pkság. naplójából. (1942. V. 31-től VI. 1-én 24h-ig. Kalinow-i tád. 2. sz. mellékletből.
9. HL. 2. hads. pkság. 1942. IV. 20–VIII. 1. I. a. oszt. Naplómellékletek. 1–299. (5. doboz.): 34/a. sz. m. „A III. hdt. helyzetjelentése 31-én 22.30h-kor.” (Német nyelven.)
10. Lásd: 8. sz. jegyzetet.
11. TANTOS Árpád (Veszprém, Rózsa u. 6. sz.) volt ht. főhadnagy közlése.
12. MOCSÁRY István rep. százados Naplója (1942. jún. 20–aug. 14.) Magyar Szárnyak (Canada, Oshawa) 1984. XIII. évf. 13. sz. 43; INOKAY András: Három hónap az orosz hadművelési területen Caproni–135-ös bombázón. Magyar Szárnyak. 1986. XV. évf. 15. sz. 8–9.
13. HL. 2. hads. pkság. 1942. IV. 20–VIII. 1. I. a. oszt. Naplómellékletek. 1–299. (5. doboz.): 81. sz. m. Morgenmeldung. Ung. A. O. K. I. b. 28. 6. 42. 04.42^h., 81/a. sz. m. Morgenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 29. 6. 42. 05.45^h.
14. Ibidem. 81/c. melléklet. 401/2. hads. I. a. 42. 6. 29. Tagesmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 29. 6. 42. 21.43^h.
15. Ibidem. 86/a. sz. melléklet. 401/2. hads. I. a. 42. 6. 30. Ung. A. O. K. I. a. 30. 6. 42. 05.10^h.
16. Ibidem. 37. sz. m. 120/2. hads. I. a. 42. VI. 1.
17. MARX Ferenc op. cit.
18. HL. 2. hads. pkság. 1942. IV. 20–VIII. 1. I. a. oszt. Naplómellékletek. 1–299. (5. sz. doboz.): 92. sz. m. 401/2. hads. I. a. 42. VII. 1. (Ung. A. O. K. Ia. 1. 7. 42. 06.10^h.); 91/c. sz. m. (42. VII. 1. 21.56^h.)
19. Ibidem. 110. sz. m. (Júl. 2., 4.), vö.: SZABÓ Péter: A 2. magyar hadsereg III. hadtestének részvetele a keleti hadszíntér 1942. korányári német hadműveletében. (1942. június 28–július 10.) HK. 1988/1. sz. 52.
20. HL. 2. hads. pkság. 1942. IV. 20–VIII. 1. I. a. oszt. Naplómellékletek. (5. doboz.): 110. sz. m. (42. VII. 7., 8., 9.)
21. Ibidem. 146. sz. m. M. kir. 2. honvéd hds. pkság. Naplóhoz. (Júl. 9.)
22. Ibidem. 148. sz. m. (2. honv. hads. pkság. Naplóhoz. 42. VII. 10.); MOCSÁRY I. op. cit. 44. M. SZABÓ Miklós: A magyar királyi honvéd légierő a második világháborúban. Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest. 1987. 132–133.
23. HL. 2. hads. pkság. 1942. IV. 20–VIII. 1. I. a. oszt. Naplómellékletek. 1–299. (5. doboz.): 152. sz. m. 2. honv. hads. pkság. Naplóhoz. (42. VII. 11.); M. SZABÓ M. op. cit. 133., GÖRGÉNYI Dániel: op. cit. 142–143.
24. HL. 2. hads. pkság. 1942. IV. 20–VIII. 1. I. a. oszt. Naplómellékletek (5. doboz.): 2. honv. hads. pkság. Naplóhoz. (42. VII. 11.), Morgenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. vom 12. 7. 42. 09.00^h., GÖRGÉNYI D. op. cit. 148.
25. HL. 2. hads. pkság. 1942. IV. 20–VIII. 1. I. a. oszt. Naplómellékletek (5. doboz.): Morgenmeldung. Ung. A. O. K. I. b. vom 12. 7. 42. 05^h., 156/b. sz. m. Ung. A. O. K. I. a. 12. 7. 42. 16.09^h., 156/c. sz. m. Ung. A. O. K. I. a. 12. 7. 42. 21.40^h., 159. sz. m. 2. honv. hads. pkság. Naplóhoz. (42. VII. 12.)
26. Veszprém Megyei Levéltár (VML): Veszprém város képviselőtestületének közgyűlési jegyzőkönyve. V. 171/B. 1942. 208. kgy./7. 866/1.–1942. sz. 141. oldal.
27. HL. 2. hads. pkság. 1942. IV. 20–VIII. 1. I. a. oszt. Naplómellékletek. Távirat (42. VII. 13. 10.05^h): Hadsegregparancsnokság a III. hadtestparancsnokságnak.; HL. 2. hads. pkság. 1942. Eln. 138, 651. I. a. oszt., I. b. oszt. Kiértékelő csoport. Főszállásmester. (4. doboz.): 2. hads. pkság. 1942. Júl. 12–25. I. a. oszt. III. hadtesthez küldött táviratok; GÖRGÉNYI D. op. cit. 146–148., 152., MOCSÁRY I. op. cit. 44., M. SZABÓ M. op. cit. 135 (Mocsáry napló.); HL. 2. hads. pkság. 1942. IV. 20–VIII. 1. I. a. oszt. Naplómellékletek: 168. sz. m. M. kir. 2. hads. pkság. Naplóhoz. (42. VII. 13.)
28. Ibidem.: 175. sz. m. M. kir. 2. hads. pkság. Naplóhoz. (42. VII. 14); 183. sz. m. M. kir. 2. hads. pkság. Naplóhoz (42. VII. 16), 186. sz. m. M. kir. 2. hads. pkság. Naplóhoz (42. VII. 17.)
29. Ibidem.: 190. sz. m.: Helyzetjelentés (42. VII. 18., 07.50^h); 196. sz. m. M. kir. 2. hads. pkság. Naplóhoz (42. VII. 18); GÖRGÉNYI D. op. cit. 159., M. SZABÓ M. op. cit. 137.; MARX Ferenc közlése.
30. LÉGRÁDI Elemér op. cit.
31. HL. 2. hads. pkság. 1942. IV. 20–VIII. 1. I. a. oszt. Naplómellékletek: 196. sz. m. M. kir. 2. hads. pkság. Naplóhoz (42. VII. 18);
32. HL. 2. hads. pkság. iratai. 1942. A 2. hadsereg tevékenységéhez kapcsolódó, később vásárolt vagy kapott és hozzacsatolt iratok. (23. doboz.) A 7. könnyű hadosztály védelmi csoportosítása 1942. VII. 20–26. között. 21. sz. melléklet.
33. HL. 2. hads. pkság. 1942. IV. 20–VIII. 1. I. a. oszt. Naplómellékletek: 203. sz. m. (42. VII. 19); 204. sz. m. Tagesmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 20. 7. 42. 22.05^h.
34. Ibidem. 262. sz. m. III. hadt. reggeli jelentése. (42. VII. 29; 06.10^h); 273. sz. m. III. hdt. napi jelentése (42. VII. 29; 21^h); 270. sz. m. Közfelderítői jelentés (42. VII. 29; 17.15^h); 273. sz. m. III. hdt. napi jelentése (42. VII. 29; 21^h); 278. sz. m. III. hdt. repülőgégnylése (42. VII. 30; 10.40^h); 289. sz. m. KF gép jelentése (42. VII. 31; 19.30^h); GÖRGÉNYI D. op. cit. 164–165; M. SZABÓ M. op. cit. 141.
35. HL. 2. hads. 1942. IV. 20–VIII. 1. I. a. oszt. Naplómellékletek (5. doboz): 296. sz. m. III. hdt. reggeli jelentése (42. VIII. 1.); HL. 2. hads. pkság. 1942. VIII. 1–IX. 7. I. a. oszt. Naplómellékletek (6. doboz): 302. sz. m. III. hdt. napközi jelentése (42. VIII. 1.; 16.40^h), 309. sz. m. Közfelderítő jelentése (42. VIII. 2; 06.10^h); M. SZABÓ M. op. cit. 141.
36. Ibidem: 336. sz. m. III. hdt. reggeli jelentése (42. VIII. 5; 04.50^h); Lőszerszerhelyzet (42. VIII. 4.)
37. Ibidem: 344. sz. m. III. hdt. reggeli jelentése (42. VIII. 6., 06^h); 345. sz. m. 3. sz. KF jelentése (42. VIII. 6.; 07.30^h); 347. sz. m. 1. sz. KF gép jelentése (42. VIII. 6; 7.45^h); 350. sz. m. (42. VIII. 6; 09.10^h); 349. sz. m. (42. VIII. 6; 9.25^h); 365. sz. m. 5. sz. KF gép jelentése (42. VIII. 6. 11.53^h); 358. sz. m. III. hdt. jelentése (42. VIII. 6; 14.20^h); 359. sz. m. Helyzetjelentés (42. VIII. 6); 366. sz. m./6. sz. KF repgép jelentése (42. VIII. 6; 17.30^h); 369. sz. m. III. hdt. napi jelentése (42. VIII. 6; 21.35^h)
38. GÖRGÉNYI D. op. cit. 172–178.
39. HL. 2. hads. pkság. 1942. VIII. 1–IX. 7. I. a. oszt. Naplómellékletek. 301–799. (6. doboz): 379. sz. m. III. hdt. közbeeső jelentése (42. VIII. 7.; 03^h); 380. sz. m. III. hdt. reggeli jelentése (42. VIII. 7; 05.10^h); 389. sz. m. III. hdt. napközi jelentése (42. VIII. 7.; 16.23^h); 397. sz. m. III. hdt. napi jelentése (42. VIII. 7; 21.35^h); M. SZABÓ M. op. cit. 147–148.
40. HL. 2. hads. pkság. 1942. VIII. 1–IX. 7. I. a. Naplómellékletek. 301–799. (6. doboz): 405. sz. m. III. hdt. reggeli jelentés (42. VIII. 8; 06^h); 415. sz. m. III. hdt. napközi jelentés (42. VIII. 8; 16.15^h); 422. sz. m.

- III. hdt. napi jelentés (42. VIII. 8.; 21.50^h); GÖRGÉNYI D. op. cit. 177–178.
41. HL. 2. hads. pkság. 1942. VIII. 1–IX. 7. I. a. Naplómellékletek. 301–799.: 430. sz. m. III. hdt. reggeli jelentés (42. VIII. 9.; 05.20^h); 433. sz. m. Napló melléklet (42. VIII. 9.); 455. sz. m. III. hdt. napi jelentés (42. VIII. 9.; 16.10^h); GÖRGÉNYI D. op. cit. 178.
42. HL. 2. hads. pkság. 1942. VIII. 1–IX. 7. I. a. oszt. Naplómellékletek 301–799.: 466. sz. m. 468. sz. m. (VIII. 10.; 16.45^h);
43. Ibidem: 466. sz. m. Napló melléklet (1. páncélos hadosztály napi jelentése (42. VIII. 10.; 22.10^h); 473. sz. m. Napló (1. pc. ho. reggeli jelentése) 42. VIII. 11.; 06.15^h); 439. sz. m. Napló mell. 1. pc. ho. reggeli jelentése (42. VIII. 12.; 05.35^h); 502. sz. Napló melléklet: III. hdt. napi jelentése (42. VIII. 12.; 21.55^h); 508. sz. Napló mell. III. hdt. reggeli jelentése (42. VIII. 13.; 05.40^h); 511. sz. Napló mell. (42. VIII. 13.); 519. sz. Napló mell. III. hdt. napi jelentés (42. VIII. 12.; 22^h)
44. Ibidem: 527. sz. Napló mell./1. rep. csop. napközi jelentés (42. VIII. 14.; 16.20^h); M. SZABÓ M. op. cit. 158–159.
45. HL. 2. hads. pkság. 1942. VIII. 1–IX. 7. I. a. Naplómellékletek. 310–799.: 539. sz. Napló mell. III. hdt. reggeli jelentés. (42. VIII. 15.; 05.10^h); 543. sz. Napló mell. (42. VIII. 15.); 545. sz. III. hdt. napközi jelentés (42. VIII. 15.; 16.50^h); 551. sz. Napló mell. III. hdt. napi jelentés (42. VIII. 15.); 549. sz. Napló mell. 1. rep. csop. napi jelentés (42. VIII. 15.; 21.05^h); VML. Veszprém város képviselőtestületének közgyűlési jegyzőkönyve. V. 171/B. 1942. 142–143. old.
46. HL. 2. hads. pkság. 1942. VIII. 1–IX. 7. I. a. oszt. Naplómellékletek: 567. sz. Napló mell. III. hdt. napi jelentés (42. VIII. 16.; 21.55^h); 572. sz. Napló mell. III. hdt. reggeli jelentés (42. VIII. 17.; 04.56^h); 583. sz. Napló mell. III. hdt. napi jelentés (42. VIII. 17.; 22^h); GÖRGÉNYI D. op. cit. 198.
47. HL. 2. hads. pkság. 1942. VIII. 1–IX. 7. I. a. oszt. Naplómellékletek: 593. sz. Napló mell. III. hdt. napi jelentés (42. VIII. 18.; 20.45^h); 597. sz. Napló mell. III. hdt. reggeli jelentés (42. VIII. 19.; 05.15^h); 604. sz. Napló mell. (42. VIII. 19.); 606. sz. Napló mell. III. hdt. napi jelentés (42. VIII. 19.; 16^h); 612. sz. Napló mell. III. hdt. napi jelentés (42. VIII. 19.; 21.55^h).
48. Ibidem: 627. sz. Napló mell. (III. hdt. napi jelentés (42. VIII. 20.; 21.50^h); 633. sz. Napló mell. III. hdt. reggeli jelentés (42. VIII. 21.; 05.25^h); 642. sz. Napló mell. III. hdt. napi jelentés (42. VIII. 21.; 21.45^h); 654. sz. Napló m. III. hdt. napi jelentés (42. VIII. 22.; 21.35^h); 662. sz. m. III. hdt. napi jelentés (42. VIII. 23.; 16.45^h); 665. sz. m. III. hdt. napi jelentés (42. VIII. 23.; 21.30^h).
49. Ibidem: 656. sz. Napló mell. „Kimu-
- tatás a III. hdt. harcos létszámáról és nehézfegyvereiről.” (42. VIII. 17.)
50. Ibidem: 673. sz. Napló. III. hdt. napi jelentés (42. VIII. 24.; 21.30^h); 686. sz. Napló m. III. hdt. napi jelentés (42. VIII. 25.; 21.50^h).
51. Ibidem: 692. sz. Napló mell.: 1591/2. hads. I. a. 42. VIII. 25. sz. i., 745. sz. Napló m. „Morgenmeldung des XXIV. Pz. Korps.” (42. IX. 3.; 05.10^h); 761. sz. Napló mell. „Morgenmeldung des XXIV. Pz. K. (42. IX. 4.; 06^h.)
52. HL. 2. hads. pkság. 1942. IX. 8–IX. 6. I. a. oszt. Naplómellékletek. 800–1310. (7. doboz.): 837. sz. mell. „A XXIV. Pz. K. helyzete: 42. IX. 11-én kb. 15^h-kor (térkép), 849. sz. Napló mell. (42. IX. 12. 15^h); 860. sz. Napló mell. (42. IX. 13. 13^h); 853. sz. m. „Tagesmeldung des XXIV. Pz. K.” (42. IX. 12. 22.35^h); 857. sz. Napló mell. „Zwischenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 13. 9. 42. 17.45^h); 887. sz. m. „Dem Oberkommando des Hgr. B” (K. Gef. Stand. 14. 9. 42.), HL. 2. hads. pkság. 1943. 887–1061. (9. doboz.) A m. kir. 2. honvéd hadseregparancsnokság 1061. sz. i. (eln. 2. hads. 1943. A 2. hads. hadműveleteinek összefoglaló méltatása. (Budapest, 1943. június 21. Jány Gusztáv vezérezredes.)
53. TANTOS Árpád (Veszprém, Rózsa u. 6. sz.) volt t. fdgy. közlése.
54. HL. 2. hads. pkság. 1942. IX. 8–XI. 6. Ia. oszt. Naplómellékletek. 800–1310. (7. doboz.): 911. sz. m. „Tagesmeldung 42. IX. 18. 22.34^h.)

CSABA VERESS D.

SOLDATEN AUS KOMITAT VESZPRÉM AUF DER FRONT AM DON (VON APRIL 1942 BIS JUNI 1943.) TEIL I.

Die ungarische Regierung und Heerführung hat im April 1942 die a. 2. ungarische Armee auf die sowjetische Front kommandiert. Als erste kam das III. Korps in Gegend Kursk an. Hier war die 7. Division, darin das 4. Infanterieregiment bestand hauptsächlich aus Soldaten aus Komitat Veszprém. Dieses Regiment nahm südöstlich von Kursk Verteidigungsstellung an. Nachher nahm es im grossen Angriff am 28. Juli 1942 teil. Das Regiment hat am Anfang Juli den Don bei

Dörfer Bolgirevka, Uriv, Goldajevka und Gyevica erreicht. Ab Anfang Juli bis 18. September waren schwere Kämpfe mit der 40. sowjetischen Armee, sie hat den Brückenkopf Storoschewoje–Uriv verteidigt. Ab 18. September nahm die ungarische Armee Verteidigungsstellung ein weil sie konnte den sowjetische Brückenkopf nicht besiegen. Ab 18. September bis 11. Januar 1943 waren sporadische Kämpfe am Brückenkopf. Die 40. sowjetische Armee hat am 12. Januar 1943 ab

dem Brückenkopf ein riesiger Angriff begonnen. Die Hauptrichtung des Angriffs richtete sich gegen das 4. Infanterieregiment – darin vor allem gegen dem vespzpremer 4/III. Bataillon in Dorf Uriv. Dieses Bataillon wurde in den folgende 4–6 Tagen in den Kämpfe fast völlig vernichtet.

In unserer dreiteiligen Studiererei machen wir diese Episode des zweiten Weltkriegs nach original militärischen Archivquellen bekannt.